Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	Marcussen, A. J.
Titel | Title:	Optegnelser fra Lintrup og Hjerting Sogne.
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Haderslev : Modersmaalets Trykkeri, 1923
Fysiske størrelse | Physical extent:	133 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

Optegnelser

fra

Lintrup og Hjerting Sogne.

Af

A. J. Marcussen,

Rødding.

Gym 1289

Trykt i A/S Modersmaalet's Trykkeri,
Hadersleb 1923.

40 I - 151

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 40 I 8°

1 1 40 1 8 013407

+ Rex

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Optegnelser

fra

Lintrup og Hjerting Sogne.

Af

A. J. Marcussen,

Rødding.

Trykt i A/S Modersmaalet's Trykkeri,
Haderslev 1923.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Forord.

Ved at gennemgaa min afdøde Faders Optegnelser, synes jeg, at de er skrevet med stor Interesse for og Kærlighed til Sagen, og at han har nedlagt et stort Arbejde deri.

Optegnelserne udkom i en Artikelrække i „Modersmaalet"-„Dannevirke" i 1914; men paa Grund af Krigen og den indtraadte Censur blev Hæftet ikke samtidig trykt i Bogform. Siden da er der sket store Forandringer i vor Hjemstavn, og jeg beder derfor Læserne huske paa, at Bogen er skreven før disse Forandringers Begyndelse med den store Krig i 1914.

Idet jeg herved med velvillig Bistand af A.-S. Modersmaalet, der uden Vederlag har trykt Bogen, udsender denne, er det med Ønsket om, at man vil tage godt imod den og derved være med at hædre min Faders Minde.

Andreas J. Marcussen.

Sognets Beliggenhed og Grænser.

Lintrup Sogns Omraade har, naar tillige Anneksſognet Hjerting medregnes, et ret betydeligt Omfang. Fra Øſt til Veſt maaler Sognet 12 Kilometer og fra Nord til Syd 8. Mod Nord grænſer Sognet op til Kongeaaen paa hele Strækningen, mod Øſt, naar Anneksſognet medregnes, ind til Rødding og Skrave Sogne, mod Syd til Hygum Sogn, hvor Farrisbækken danner Grænſeſkellet paa hele Linjen, og mod Veſt ſtødte Sognet før 1864 op til Kalvslund Sogn.

Ved Grænſereguleringen efter Ulykkesaaret 1864 blev ſidſtnævnte Sognegrænſe ændret. Landsgrænſen mellem Danmark og Tyſkland blev trukken fra Kongeaaen mod Syd i en Linje om Kalvslund Kirke. Derved blev Hjortvad, Ravning og Bavngaard, ſom da hørte til Kalvslund Sogn, adſkilte herfra.

De fraskilte Sogne maatte selv vælge, om de vilde lægges hen til Lintrup eller til Hygum Sogn. Man valgte at komme til Hygum, og Grunden hertil var, at de nævnte Beboere paa den Tid syntes bedre om Præsten i Hygum end om ham i Lintrup, et Valg, som var aldeles upraktisk, men nu vanskeligt lader sig forandre. Da de nævnte tre Byer ikke længere kunde regnes ind under Kalvslund Sogn, hørte de efter deres naturlige Beliggenhed til Lintrup, hvortil Vejen baade var bedre og kun halvt saa lang som til Hygum. Fra den Tid grænser Lintrup Sogn imod Vest op til Hygum Sogn.

* * *

Til Lintrup Sogn hører Byerne Lintrup, med Kirke, Skole og Præstegaard, Dovre, Tornum og Mejlby, hver med sin Skole. Endvidere kan nævnes Barsbøl, Foldingbro, Aarlund, Skovlund, Vimtrup, Skærbæk Vandmølle med Avlsgaard, Tornumgaard, Kastbjergled, Kastbjerg og Gudsnap. De sidste tre er

enlige Gaarde, som ligger vest for Tornmugaard ved Vejen efter Hjortvad.

Efterhaanden som disse Optegnelser skrider frem, vil der blive fortalt om de nævnte Steder, hvor man veed Historier fra gammel Tid. Der kan dog meddeles nu, at i Aaret 1838 havde Lintrup Sogn (Annekset Hjerting ikke medregnet) 902 Indbyggere, nu er Indbyggerantallet steget til 1093. Sognet har derefter i sidste 75 Aar kun haft en Tilgang paa 191 Personer, det er ikke nogen stor Forøgelse i saa lang Tid.

Lintrup Kirke

med sit 100 Fod høje Taarn er en anselig og køn Bygning. Taarnet kan ses videnom til alle Sider. Kirken er opført af rhinlandsk Tuf; dennes Sten eller Materialet til den er kommen fra Rhinlandet, og Kirken skiller sig i den Henseende ud fra de fleste andre gamle Kirker her i Landet, der jo i Almindelighed er opførte af de bekendte afbanede Granitsten; den danner tillige en Sjældenhed ved, at dens Mure paa Yder-

siden er inddelte i Felter, hvorover der er muret smaa Rundbuer; det hele ligner et lille Gardin og tager sig godt ud. Kirkens Alder kan vist sættes til omkring ved 600 Aar, ikke derover.

I Aaret 1690, den 10. Juli, slog Lynet ned i Kirken og tændte den i Brand, hvorved den led megen Skade. Før Branden skal Kirken efter Datidens Beretninger have været nogle Alen længere mod Øst, end den nu er. Ligeledes har den haft en Kirkeklokke, der skal have været af samme Alder som Skrave Kirkeklokke, der bærer Aarstallet 1437; efter Branden er Klokken ført til Hamborg, hvor den nu findes opstillet i et derværende Museum. Hvorledes dette er gaaet til, kunde være interessant at faa oplyst, men det kan vist næppe ske.

Den næste Klokke, Kirken fik, skal være støbt i Hildesheim og fik samme Indskrift som den gamle Klokke. Den lyder:

„Den salige Marie Magdalenes
Klokke i Lindtorp."

Kirken var i den katolske Tid viet til Helgenen Marie Magdalene.

Den sidste Klokke har saa i 200 Aar udsendt sine Malmtoner for Lintrup Menighed, indtil for omtrent 15 Aar siden, da den led Skade og ikke kunde bruges mere. Saa sendte man Klokken ned til Hildesheim for at lade den omstøbe, og Kirkeraadet fra den Tid havde den gode Ide at lade den gamle Indskrift indstøbe igen, og dette tjener til dets Ros.

Det høje, slanke Taarn saa vel som Kirkens Sydside er endnu tækket med et velbevaret Blytag, hvorimod den nordre Side er teglhængt paa et stort Stykke; men da der ikke er offentlig Færdsel der bag om Kirken, ses det mindre og forstyrrer ikke Kirkens ydre Harmoni. Indgangen er i Taarnet og har vist altid været der. Paa Kirkens Sydside ser man ingen Tegn paa, at der har været nogen Dør, hvorimod der paa Nordsiden ses en tilmuret Indgang, som dog kun tegner sig ganske svagt paa Kirkemuren og vel næppe er bleven benyttet i Almindelighed.

Kirkens Indre svarer til dens Ydre, en høj, lys og rummelig Bygning, der gør et godt Indtryk. De gamle, smaa rundbuede Vinduer paa Nordsiden, som oprindelig har været der, er nu tilmurede, men derfor har Kirken nu paa Sydsiden fire store, smukke Vinduer, hvorigennem Lyset i rigt Maal strømmer ind i Kirkerummet. Disse Vinduer stammer fra nyere Tid, dog er de nok over 100 Aar gamle. Det næste, man lægger Mærke til, er den høje, smukt hvælvede Kordør, som ligner Døren i den gamle Kirke i Rødding.

Altertavlen er af en noget mærkelig Art. I gamle Beskrivelser fortælles, at den oprindelig var hugget til et adeligt Gravmæle et Steds paa Sjælland; men den kom ikke derhen, og ved Skæbnens mærkelige Tilskikkelser blev den ført til Lintrup Kirke og er nu anbragt som Altertavle der. Den skal være kommen til Lintrup i Aaret 1692. Øverst paa Tavlen staar Christian den Femtes Navnetræk, længere nede Christian den Syvendes. Midt paa er der et Maleri, som forestiller Kri-

stus, de tolv Disciple og Indstiftelsen af den hellige Nadver. Billedets Udførelse er meget daarlig.

Paa Alterbordet staar der to prægtige Lysestager, de er støbte af Bronce og blank polerede. Hver Lysestage hæves i Vejret af tre springende Løver, og dette gør dem smukkere, end hvis de havde staaet helt ned paa Bordpladen. Ved hver Lysestage er der anbragt et Broncestjold, hvorpaa er indgraveret følgende, som her gengives i dets originale Form og Retskrivning:

„Gud til Ære
Hafver Welachte Mand
S. Jacob Pedersen
Bager og Borger
I Kiøbenhavn,
Tillige med hans kiære Hustru
Dorretea Nielsdatter
Forœret det Par Lysestager til
Lintrup Kirke. Anno 1705."

Efter hvad der fortælles, var Giverne af Lysestagerne fødte i Lintrup Sogn. Han rejste som ung Mand til Kjøbenhavn og blev Bager og velhavende Borger. Som Oldermand for Kjøbenhavns Bagerlaug skænkede

han sammen med sin Hustru de to Lysestager til sit Fødesogns Kirke.

Prædikestolen er en Gave fra Maren Tygesdatter paa Søholm, født i Mejlby 1557.

Søholm laa lidt nord for Mejlby og var i ældre Tider en meget stor Gaard, hvor der altid boede en eller anden Stormand, blandt andet nævnes en Oberst, en Herredsfoged og flere. Stedet, hvor Gaarden har ligget, er endnu ret kendeligt paa en Del høje Træer, som findes paa Pladsen; men af Bygninger er der ingen mere, den sidste Rest forsvandt for nogle Aar siden, og Jorderne er udstykkede.

Traditionen har ikke bevaret noget om Gaardens henfarne Slægter; de synes glemte, kun Navnet paa Baldakinen over Prædikestolen minder endnu derom; der staar noget mere paa samme; men det er i afkortede Sætninger og kun vanskeligt at forstaa.

Kirkens Døbefont er af Granit, hvorpaa der er indhugget flere allegoriske Figurer, der tyder paa, at

den er meget gammel, maaske ældre end selve Kirken.

Paa den nordre Væg i Kirkeskibet hænger en Mindetavle, der er sjælden smuk, ja næsten kunstnerisk udført. Paa Tavlen staar at læse:

„Minde
helliget
Jesper Pedersen,
født i Dovre den 23. Marts 1823,
død ved Dybbøl den 18. April 1849.
Jordet paa Sønderborg Kirkegaard.

Kongen og Fædrelandet tro deltog han i Slagene ved Bov, den 9. April, ved Slesvig den 23. samme Maaned, ved Dybbøl den 28. Maj og 5. Juni 1848 og den 13. April 1849.

Han stred og døde,
sin Ed og Konge tro.
Held dem, der bløde
for Fædrelandets Ro."

Tavlen er givet til Kirken af fædrelandsfindede Mænd i hans Fødeby.

I Tilknytning hertil skal der mindes om en lignende Tavle, som hænger i Skrave Kirke, hvorpaa der staar følgende Indskrift:

„Peter Lauridsen, Knude.
Menig ved 10. lette Infanteri-Bataljon.
Saaret i Fægtningen paa Sundved den 13. April 1849, hvor han fik en Kugle igennem Hovedet, død paa Augustenborg Lasaret samme Aar."

De to Nabobyer, Københoved og Dovre har saaledes hver sin Helt at mindes fra 1849, som mærkelig nok blødte for Fædrelandet paa samme Slag.

Der kan endnu nævnes, at Kirken har et smukt og anseligt Orgel.

Det gamle Kampestensdige, som omgiver Kirkegarden paa alle Sider, har helt fra gammel Tid fredet om dette Sted. Kirkegaarden har en ret betydelig Udstrækning og er godt vedligeholdt. Af de her hvilende, henfarne Slægtled vides ingen at have efterladt sig Minder, som er trængte ud i videre Kredse. Dog, før vi forlader den gamle Kirkegaard, vil vi dvæle lidt ved en ung Grav.

I det nordvestlige Hjørne af Kirkegaarden staar en høj, smukt tilhugget Granitsten, hvorpaa der øverst oppe ses et Ynglingeansigt

med dansk Studenterhue paa. Derunder læser vi:

stud. med. et chirurg.

Hans Osvald Iversen,

født i Lintrup, den 23. Maj 1884,
død i København, den 11. December 1910.

Denne unge, fremadstræbende Mand havde overanstrengt sig ved Studiet og i sit Kald. Han blev syg, og Døden rev ham bort i Ungdommens Vaar.

Præster efter Reformationen.

Det er ikke Meningen her at nævne alle de Præster i Rækkefølge, som har virket i Lintrup Sogn efter Reformationen, men her skal kun nævnes tre af dem, om hvilke gamle Optegnelser giver en Smule Oplysning.

Den første Præst, som nævnes, er Magister Andreas Farsbelius, død 1584; han skal have været en meget lærd Teolog. 95 Aar senere nævnes Magister Christen Wellejus, „der stod her fra 1679 til 1730". Om ham skrives blandt andet, at han var meget yndet baade af Christian den Femte og hans Søn og Efterfølger Frederik den Fjerde.

Wellejus var efter det foregaaende altsaa Præst i Lintrup Sogn i 51 Aar. I hans Tid nedbrændte Præstegaarden to Gange, første Gang 1681, anden Gang 1718. Ved den sidste Brand indebrændte en Mand og hans Hustru fra Rødding, som var paa Besøg i Præstegaarden. De Indebrændtes Navne er ikke optegnede i Meddelelser fra den Tid.

Paa den nordre Væg i Kirkens Kor hænger et smukt udskaaret Gravmæle, hvorpaa man kan læse følgende:

Her nedenfor hviler
den velærværdige og højtærede Mand
Magister Christen Wellejus,
fordum Provst i Frøs og Kalvslund
Herreder
udi 18 Aar.

Derefter følger en længere Beskrivelse af Manden, samt dennes Hustru og Børn, og man faar samtidig heraf at vide, at han er født i Odense. Aarstallet er utydeligt.

Paa Korets søndre Væg hænger ogsaa et Gravmæle, der er fra Aaret 1714, hvor der fortælles om andre

Medlemmer af Familien Wellejus. Paa disse to Gravskrifter er der anvendt megen Flid, da de er rigt udstyrede med Udskæringer.

Den tredje Præst, som her skal nævnes, er Michael Boysen, en Søn af Sognepræst Christian Boysen i Rødding. Han har forsøgt at optegne forskelligt fra Lintrup Sogn, navnlig om Oprindelsen af Navnet „Lintrup". Han mener, at det stammer fra Lindetræer. Som Grund hertil anfører han, at der i Præstegaardens Have stod to meget gamle Lindetræer, og i Vesterbyen har der ogsaa staaet to Lindetræer, der var saa store, at syv Læs Hø, som stod under disse Træer, kunde holde sig tørre i to Dages Regnvejr.

Der er Sandsynlighed for, at Præstegaarden har ligget tæt ved Kirken. Ellers vilde Bemærkningen i „Vesterbyen" være overflødig, da den nuværende Præstegaard ligger allerøderst i Byens vestlige Udkant og efter alt at dømme har ligget der i over hundrede Aar.

Hvad Pastor Boysen endvidere har skrevet om Lintrup Sogn, saavel

som hans Anskuelse om Sognets, henholdsvis Byens Navn, vidner om en ret mærkelig Opfattelse.

Efter den mundtlige Overlevering har der levet flere ret mærkelige Præster i Sognet, om hvilke flere ældre Folk for nogle Aar tilbage kunde fortælle adskilligt, ja, man kan endnu faa de gamle Historier at høre.

En Præst vilde gerne tale i Billedform, og da han engang prædikede over Bespisningen af de fem Tusind Mand, ytrede han, idet han fra Prædikestolen pegede ned i Kirken: „Det var nu ikke saadanne Brød, som du bager, Kresten Bager, nej, det var Brød, hvis Endeskive var ligesaa stor som Lintrup Kirkegaard. Det var heller ikke saadanne Fisk, som du fanger, Søren Fisker, nej, det var Fisk, der var større end Lintrup Kirketaarn". Paa den Maade yndede han at tale til sin Menighed.

En anden Præst var bekendt for sin gode Appetit; han sagde, at en Gaas var en meget uheldig Skabning, den var temmelig stor til een Person, men for lille til to. En gam-

mel Bonde skal engang have sagt til Præsten:

„A tykkes, De sku' heller spis nove minde og en Gang tier, det var bejer."

Om en tredje Præst fortælles der, at han var svært forfaren i de sorte Kunster. En Nat kørte han hjem fra Ribe, og pludselig blev Hestene staaende midt paa Landevejen og var ikke til at drive bort fra Stedet. Saa siger Præsten til Kudsken, at han skal springe ned og tage det venstre Baghjul af Vognen og lægge det op i denne. Da dette var besørget, sagde Præsten: „Kør nu kun, men lidt rask!" Saa gik det i flyvende Fart hjemad paa tre Hjul. Da man kom ind i Præstegaarden, steg begge ned af Vognen, men med det samme blev der en Røg og Stank, saa der ikke var til at være i Gaarden. Men saa lidt senere, da Luften atter var bleven ren, sagde Præsten: „Ja, nu gik han op i Røg, den Slemme, og maatte forsvinde."

Præstens Hustru fik Ordre til at lægge ham paa Gru, naar han var

død, det betød det samme som at lægge ham paa Maven i Ligkisten.

Om en gammel Degn fortælles, at han var meget gerrig og af den Grund ikke gik i Læderstøvler, men altid havde Træskostøvler paa, selv naar han spillede paa Orgel i Kirken. Engang forærede Menigheden Præsten en Gave, og det syntes Degnen meget godt om, naar der ogsaa blev skænket h a m et Par Støvler, men da det ikke skete, blev han fortrydelig.

Han havde tolv Skjorter, som aldrig blev vaskede. De laa i Rad paa en Hylde, og naar han havde skiftet Rækken igennem og trak Nr. 12 af, begyndte han forfra med Nr. 1 og saa fremdeles.

Degnen ejede 300 Kurantmark (300 Kroner), som stod i en stor Bondegaard. 300 Kurantmark var en ikke ubetydelig Sum for hundrede Aar siden, saa man kunde jo ikke sige om ham, at han var bundfattig; men han kunde nok selv have købt et Par Støvler. Det gjorde han imidlertid ikke, og saa bange var han for sine Penge, at da Gaardmanden vil-

de købe en anden Gaard ind til sin første, skyndte Degnen sig at faa sine Penge udbetalte, da han var bange for at de skulde gaa tabte.

Lintrup By.

Med Hensyn til Navnets Oprindelse kan der kun fremsættes Gisninger; dog veed man saa meget, at Navnet før blev skrevet „Lintorp". Lintrup By er ikke saa gammel som mange andre her i Landet, men den er tæt sammensluttet og sammenbygget. I et Skatteregister fra Aaret 1542, som er udgivet i København 1895 af F. Falkenstjerne, nævnes kun to Navne paa Mænd i Lintrup By, som betaler Skat. Den opkrævede Skat kaldtes Overskat. I Registret staar:

Lintorp.

Niels Andersen 7 Mark 8 Skilling
Souerin Hansen 4 „ 8 „

Under Betegnelsen „aarlig Pengeafgift og Jagt" nævnes et andet Sted i Registret:

Souerin Hansen 3 Mk., for Jagt 8 Skilling,
Niels Andersen 1 Mark 13 Skilling.
Samme for Jagt 8 Skilling.

Den anførte Skat svarer for de to Gaardmænds Vedkommende til Skatten for en Helgaard, henholdsvis en Halvgaard.

Efter den Tids Orden var en Landsby altid inddelt i et vist Antal Helgaarde, som havde alt andet under sig. Disse Helgaarde var ansvarlige for hele Byskatten, og de Mindrebemidlede i Byen maatte betale deres Skat til Ejeren af Helgaarden, som de stod under. Herudfra kan der sluttes, at da der kun har været een Helgaard i Byen, har denne kun været yderst lille.

I Tidernes Løb har Forholdene forandret sig til Fordel for Lintrup By. Ifølge en Beskrivelse over Hadersleb Øster- og Vesteramt har Lintrup i Begyndelsen af forrige Aarhundrede foruden Præstegaarden haft 15 Gaarde, 20 Landbolssteder og to Indesidderſteder.

Denne store Fremgang for Byen hidrører fra Fællesskabets Ophør, da Jorderne blev udskiftede. Det skete i Tiden fra 1770 til 1790 overalt her i Landet og medførte gennemgribende Forandringer. Saalænge Fælles-

skabet bestod, gjorde ingen udover det nødvendige Arbejde, men saasnart Fællesskabet ophørte, og Bønderne blev Selvejere af Jorderne, begyndte en ny Tid og et selvstændigt Arbejde. Det første, der forsvandt, var Helgaardene. De forsvandt saa godt som alle; de havde ogsaa overlevet sig selv og kunde ikke længere bestaa.

En Helgaard bestod af fire Ottinger, og en Otting var nok til en almindelig Bondegaard, hvor der kunde holdes to Heste og en tilsvarende Besætning. Som allerede nævnt, var der i Lintrup en Helgaard og en Halvgaard. Disse to kunde altsaa tilsammen afgive seks Bøndergaarde, og til de øvrige ni Gaarde og tyve Landbolssteder var der Jord nok.

At der blev oprettet saa mange Landbolssteder, er sikkert sket af den Grund, at man paa den Maade vilde sikre Byen en fast Arbejderstand. Til et saadant Landbolssted hørte der gerne Land til to Køer.

Enkelte af disse Landbolssteder var Selvejendomme; men de fleste var af Bønderne lejede ud til Arbejdere. Bysmeden havde gerne et saadant

Landbolssted med Smedje og Værktøj, og Lejen betalte han med sit Arbejde. Ogsaa andre Haandværkere af forskellig Slags havde gerne Landeri til et Par Køer, det ansaa man i hin Tid for heldigt og praktisk; nu ser man anderledes paa den Ting.

Tiderne skifter, og Forholdene forandrer sig, af den sluttede By Lintrup, som den før var, er der ikke meget mere tilbage. Følgende med Tiden og Landbrugets stedse fremadskridende Udvikling flyttede baade Store og Smaa ud paa Marken, et Landbolssted blev til en Gaard, og en lille Gaard blev til en stor Gaard; alt har i de sidste 40 Aar fordoblet sig, grundet paa det moderne Landbrugs Fremgang.

Præstegaarden.

I den vestlige Udkant af Byen ligger Præstegaarden, en Samling gamle og halvgamle Bygninger. Den gamle, hvælvede Indkørselsport, der var det eneste arkitektoniske, man opdagede, er heller ikke mere til. En lang, smal Have nord for Gaar-

den har en Smule Træplantning og er ret pæn. Kort efter 1864 blev i Lintrup indsat en Pastor Roll, han var svagelig og døde nogle Aar efter i nævnte By.

Paa Præstegaardens Jorder skal der findes ret betydelige Mergellejer, og Roll fik hos Konsistoriet sat igennem, at Bønderne i Lintrup By skulde have Lov til at hente saa megen Mergel paa Præstegaardens Mark som de vilde, uden at give nogen som helst Betaling eller Vederlag for det.

Ret meget har Bønderne nok ikke benyttet sig af denne Frihed, kun ganske enkelte; men maaske er det gaaet helt i Glemmebogen.

„Æ Smejgaard."

Et Stykke øst for Lintrup paa Vejen til Hjerting, laa for omtrent 20 Aar tilbage en Gaard, som kaldtes „æ Smejgaard". Dens Bygninger var lave og snævre, men betydelige i Omfang, ligesom Gaardspladsen mod Nord og Haven mod Syd var meget stor. Det hele havde Præget af en Herregaard. Der

var et betydeligt Jordareal til Gaarden, som var sammenstykket ved Udskiftningen. Bygningerne var opførte ved Tiden omkring 1790.

For 60 Aar siden ejedes Gaarden af en Mand, der var kommen sydfra og hed Karl Hintze. Han yndede at optræde som Herremand, men da han ikke var nogen dygtig Landmand, gik det stadig ned ad Bakke med hans Bedrift, og han solgte Gaarden. Hans Efterfølger var ogsaa sydfra og heller ikke nogen dygtig Mand i sit Fag; af den Grund blev Gaarden udstykket og gled paa den Maade over paa Sognebørns Hænder.

Stamparcellen købte Bygmester Hans Nielsen, og en Søn af ham ejer den fremdeles. Sønnen har arbejdet den op til en mindre Bondegaard.

Men der er endnu lidt at fortælle om „æ Smejgaard". I Aarene 1857—59 havde vi tre meget tørre Somre her i Landet. Det første Aar kom Folk saa temmelig heldigt over, thi hos Bønderne var det den Gang Skik og Brug at have baade Foder

og Korn i Reserve. Den Bonde, som i Foraaret havde udtærsket, var ikke vel anset, og om ham sagde man, „han bliver let at flyve med.“ Der gaves Bønder, som havde Korn siddende i Laden hele Sommeren igennem, som først blev aftærsket, naar det skulde give Plads for den ny Avl.

Paa „æ Smejgaard“ var der udfodret i Marts Maaned, og Kreaturerne, store og smaa, maatte ud, da man intet havde at fodre dem med.

Det følgende Efteraar blev langt og mildt, og Køerne paa Gaarden kom derfor ikke paa Stald før henimod Jul; men Ungkvæget maatte blive ude hele Vinteren, da man næppe havde Foder nok til Køerne. Ungkvæget opholdt sig den største Del af Tiden i en nærliggende Skov, der dels tilhørte Gaarden, dels gik ind under Vimtrup. De levede her som vilde Dyr, aad Mos og Rødder og gnavede Barken af Træerne. Da der faldt Sne, skravede de den bort og pillede op af Jorden, hvad der var at faa.

Øjenvidner har fortalt herom, at der saa vidt vides ingen Dyr omkom;

men de holdt sig mærkeligt nok godt hele Vinteren igennem. Men da Foraaret kom, og de ikke længere kunde nyde den ubundne Frihed, var de fuldstændig vilde; nogle faa Stykker lykkedes det at fange, Resten maatte skydes ned. De tre tørre Somre var ikke fornøjelige for Landmændene og Befolkningen i det hele taget, men der, hvor man ikke havde opført i Rubrikkerne „let at flyve med", gik det da heller ikke saa galt som paa „æ Smejgaard".

Saa er der næppe mere at fortælle om Lintrup By, og jeg vil derfor bede Læseren følge med mig paa en lille Fodtur rundt i Sognet.

Foldingbro

ligger en lille Timesgang nordøst for Lintrup, ad en gammel sandet, paa en Del af Strækningen Hulvej, naar vi Stedet, efter en ret interessandt lille Fodtur. Navnet betyder ikke en By, men derved betegnes den 60 Alen lange Træbro som her fører over Konegeaaen, og paa dette Sted danner Bindeleddet imellem Nørre og Sønderjylland. Broen har

sit Navn efter Sognet Folling paa Nordsiden af Kongeaaen. Overfartstedet, med en fast Træbro, er gammel paa dette Sted, det kan ses af Skatteregisteret over Sønderjylland fra Aar 1542.

Under Betegnelsen Overskat nævnes:

Foldingbro

Lars Gregersen 4 Mark.

Dette svarer til en halv Gaards Skat. I Betegnelsen, aarlig Pengeafgift og Jagt staar

Follingbro

Lars Gregersen 1 Mark 8 Skilling
Samme af 1 anden Gaard 8 Skilling
Samme af 1 Eng 1 Mark
Samme for Jagt 8 Skilling

Christen Lunth, Pengeafgift 8 Skilling
Seuerin Smidt, „ 8 „

for de sidstnævnte er intet anført for Jagt.

Om Læserne skulde lægge Mærke til det uoverensstemmende med Navnet Foldingbro og Follingbro, da henvises til, at i Skatteregisteret staar som her er skrevet. Stedets nuværende officielle Navn med ding,

er noget senere omlavet. Follingbro er den gamle danske Benævnelse. I Skatteregistret køres svært omkring med Bynavnene; det er sjældent, at de i to Tilfælde skrives ensdan. I en gammel Beskrivelse over Hadersleb Øster- og Vesteramt, der er skreven i første Del af forrige Aarhundrede, nævnes Foldingbro ved Aaen, med 2 Gaarde, 2 Landbolssteder, 2 Indersteder. Dette kan iøvrigt passe meget godt sammen med, hvad der er nævnt efter Skatteregistret fra 1542, der er ikke sket nogen Fremskridt her til den Tid, men saa skal vi se, hvad den efterfølgende Tid har bragt og Tildragelserne, som her er forefaldne.

Et lille Stykke øst for Broen og paa Sydsiden af Aaen laa i forrige Tider en meget stor Ejendom, kaldet Nissumgaard, hvori der foruden et stort Landbrug var Krohold, Købmandshandel, Brænderi ogTeglværk. Ejeren af alt dette var den i vide Kredse kendte Dyrlæge Petersen, der havde sat alt dette i Gang fra en ringe Begyndelse.

Saa længe, han levede, funktionerede det hele udmærket, men efter hans Død, der indtraf for over 50 Aar siden, begyndte det hele straks at gaa tilbage. Han havde to Sønner, Hans og Peter, men den ene var daarligere end den anden; de er forlængst begge døde. Peter fik Ejendommen, men det gik stadig tilbage med hele Driften. Styret blev ham frataget og det hele solgt eller rettere udparcelleret. Syd for Dover, ved Landevejen efter Rødding, ligger en stor Bondegaard, kaldet Kjemsgaard, hvis Jorder for største Delen er taget fra Nissumgaard. Det store Kompleks af Bygninger blev nedbrudt og opført andre Steder; det store, herskabelige Stuehus, hvortil en kon Stentrappe førte, blev delt i to Bygninger.

Fra Nissumgaard flyttede Kroen hen til Broen, og dets Stuehus blev opført af det nedbrudte Stuehus fra fornævnte Gaard, og Resten blev benyttet til et Stuehus ved Stamparcellen, som blev tilbage af den fordums store Ejendom, og en mindre Ejendom blev opført paa den

gamle Grund. Ja, saaledes sluttede den fordums store Herlighed.

Foldingbro var i fordums Tider kendt viden om, dels fordi den gamle Oksevej førte her over, dels fordi de to store aarlige Markeder blev afholdt her. Disse Markeder blev afholdt paa Nordsiden af Aaen, men efter 1864, da Kongeaaen som Grænsefekel delte Befolkningen ved Foldingbro i to Dele, sønden og norden Aa, saa begyndte disse Markeder straks at tabe sig, og nu har de kun ringe Betydning. Nogen videre Udvikling har her ikke været og vil sikkert heller ikke komme, men Stedet har sin Interesse derved, at Vejen fra Nord og Syd, fra Øst og Vest her støder sammen, og at her ligger to Toldsteder, et dansk og et tysk, hver paa sin Side af Aaen og som umiddelbare Naboer. Forinden vi tager Afsked med det gamle Foldingbro, skal her dog fortælles om et Par mindre Tildragelser, som har fundet Sted der, og hvorom der er fortalt af de gamle.

En Dag i Foraaret 1848 blev de Rødding beboere pludselig overraskede

ved at se, at en stor Hoben Mennesker kom sydfra ind i Byen. Pladsen foran Kroen var snart fyldt; man mente, der var imellem 3 til 400 Mand.

I Spidsen for denne Trop gik en høj, mager Person med Sværd ved Lænd, 2 Pistoler i Bæltet og en stor Fjerbusk i den graa Hat. Efter ham kom Folk, der gik i Træsko og havde et graat og et mørkt Ærme i deres Trøje. Derefter fulgte Folk, der saa noget bedre ud, og som havde Støvler paa. De første Tilskuere ved slig Lejlighed er jo gerne Drengene, og til et Par af de større henvendte Anføreren sig med Anmodning om at gaa hen til Sognefogden og sige, at han straks skulde give Møde. Drengene pilede af, og Sognefogden, Schmidt, indfandt sig straks og spurgte om, hvad der var til Tjeneste og med hvem, han talte. Svaret lød: Grev Rantzau, og at han ønskede en Vogn, thi han var ked af at gaa. Schmidt lovede, at en Vogn straks skulde være der, og paa hans Spørgsmaal, om der skulde skaffes Kvarterer, lød Svaret, at han straks

vilde gaa videre med sine Folk. Paa Schmidts Spørgsmaal om, hvor Hr. Greven videre agtede sig hen, sagde denne, idet han slog ud med Haanden, at han vilde dele sine Folk i tre Hold, et skulde gaa over Kongeaaen ved Skodborghus, et nord for Københoved og et ved Foldingbro, og idet han atter slog ud med Haanden, føjede han til, at nu vilde det snart være forbi med hele Danmark. Manden har ingen stor Feltherre været, da han saaledes selv røbede hele Felttogets Plan.

Saa drog Skaren videre, enhver havde en gammel, rusten Bøsse med Bajonet, nogle faa tillige en Sabel; de, der skulde gøre Indfald i Jylland ved Skodborghus og fra Københoved naaede aldrig dertil, men løb enhver for sig; de der skulde til Foldingbro, naaede derhen og gjorde Holdt ved Nissumgaard, her var jo flydende Varer at faa. Medens de nu tumlede omkring her, lød der pludselig et Skud fra en af de gamle Musketonnere, og en Mand styrtede til Jorden og var dræbt paa Stedet. Om det var Mandens egen Bøsse,

eller det var en andens, det fik man ingen Forklaring om. Saa gravede Kammeraterne en Grav ved Kongeaaens søndre Rand paa den venstre Side af Broen og tæt ind til den, og her lagde man den døde uden videre Ceremonier, som han havde staaet og gaaet, og kastede Graven til.

Denne Tildragelse satte Sindene i Foldingbro og Omegn i stærk Bevægelse og affødte forskellige Meninger. Nogle var af den Mening, at den forulykkede var en Kvinde. Der fortaltes, at nogle havde lagt Mærke til det glatte og rene Ansigt og stærkt fremstaaende Bryst, men særlig dette, at en Kammerat græd ustandseligt ved den døde og ikke vilde forlade Graven, fremførtes som Støtte for denne Mening, og at det var hans Forlovede, som var fulgt med for at være hos ham og for at faa ham bort fra dette Levned, han her havde begyndt paa. Fra anden Side fortaltes, at den dræbte var fra Mecklenborg og en Søn af højtstaaende Forældre; han var fint og velklædt, og det mentes, at de blanke Guldknapper, han

havde i sin Frakke, var af ægte Guld. En endnu levende, henimod 90 Aar gammel Mand, har fortalt mig, at Morgenen efter det passerede var han i Foldingbro og saa der den friske Grav; der blev fortalt, at der havde været Gravrøvere om Natten, der havde skaaret Guldknapperne af Frakken og daarligt nok faaet Graven, der iøvrigt efter den gamles Fortælling næppe var gravet 1 Alen dyb, saa det var ikke svært at naa ned til Liget, tilkastet igen.

Som 10 Aars Dreng har jeg i Følge med min Fader passeret Foldingbro; han fortalte mig da om Tildragelsen og viste mig Graven, det vil sige en lille Jordtue lige vest for Broen.

Selve Stedet, hvor den unge Frikaremand blev lagt i Mulde, kan ingen mere paavise; den lille Jordtue er for mange Aar siden forsvunden, og da Graven aldrig er bleven fredet, eller der blev sat noget synligt Mærke paa den, saa er den forlængst forsvunden; men at denne Tildragelse fandt Sted for 66 Aar siden

ved Foldingbro, derom behøver ingen at nære Tvivl.

Med denne Hob gik det ligesom med de to andre, den forsvandt, og Skrækken for Friskarerne var forsvundet med det samme.

Kort efter, at denne Krigerskare var draget afsted fra Rødding, kom et fint Køretøj med en fin Herre, der ivrigt spurgte efter Skaren, hvor den var draget hen. Henimod Aften kom han tilbage til Rødding med en ung Mand, der mentes at være hans Søn, der uden Faderens Vilje var kommen i dette Friskare-Selskab.

Saa skal endnu meddeles en lille Begivenhed. En anden Gang var Rødding meget stærk belagt med tysk Militær; disse havde udstillet deres Forposter paa Dovre Banker, og ved Broen holdt et Par slesvig-holstenske Dragoner Vagt. Saa fandt de paa at gøre en lille Tur over Aaen og ind i Jylland; men nu indtraf det mærkelige, at et Par danske Dragoner just havde faaet en lignende Tanke og vilde gæste Sønderjylland, og de fire Dragoner mødtes da paa Vejen mellem Folding-

bro og Foldingkirke. Ved Overrumpling af Rensborg, var Slesvig-Holstenerne kommen i Besiddelse af en Del danske Dragonerkapper; da nu alle fire havde Kapper og Felthue paa, saa saa de jo omtrent ensdan ud, derfor var de fire uklar over Stillingen. Efter nogen Parlamenteren slog Danskerne Kapperne tilside, viste det rød-hvide frem og trak blank. Slesvig-Holstenerne fo'r tilbage, forfulgt af Danskerne; men da Forposternes Kugler fra Dovrebanker begyndte at pibe dem om Ørene, maatte de vende om, og dermed var den lille Affære endt.

Dovre.

Fra Foldingbro gaar man ad den ældgamle Sti til Dovre By. Efter en 10 Minutters Gang naar vi op paa den høje Dovrebanke, hvorfra man har en storslaaet Udsigt. Dybt nede i Dalen ligger Foldingbro, og mod Vest ind gennem Kongeaadalen kan man næsten se helt ud til Vesterhavet. Lige mod Nordvest ligger Nielsbygaard og højt paa Banken den anselige Føvling Kirke,

der har murede Hvælvinger baade under Taarn, Skibet og Koret. Mod Øst langs Kongeaadalen bemærker man paa Nordsiden af Aaen først det gamle Herresæde „Sønderskov", længere henne Skibelund Plantage, Skodborghus, og langt øst for dette kan Blikket fare hen over grønne Marker og Engdrag.

Dovre er en gammel Landsby og som sluttet By langt ældre end Lintrup. Allerede 1235 nævnes Dovre, men som en Mærkelighed kan anføres, at den ikke findes i Skatteregistret fra 1542. Det maa sikkert være en Forglemmelse, den findes hverken under Overskat eller aarlig Pengeafgift. Derimod nævnes Byen i den førnævnte Beskrivelse over Hadersleb Øster- og Vesteramt fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede. Her staar den opført med 12 Gaarde, 3 Landbolssteder og 3 Indsiddersteder.

Af det samlede Dovre er det meste udflyttet, og en Rest viser kun, hvor den gamle By har ligget. Bygningerne til de tre Gaarde, som endnu ligger paa deres fordums Pladser,

(i den ene er der tillige Kro og Købmandshandel) er atter opførte i Tiden fra 1847—1858.

Den forsvundne Kirke.

Paa en meget høj Banke har der ligget en Kirke; men Efterretningerne om denne er ikke store. Her skal nævnes, at Pastor Boysen i Lintrup for mere end 100 Aar siden har optegnet følgende om Kirken. Han skriver:

I Dovre By var der før en Kirke, af hvis Kirkegaardsdige der er nogle Levninger tilbage, som jeg selv har taget i Øjesyn. Kirken blev nedbrændt, da de „Kejserlige" under Tillys og Wallensteins Ledelse gjorde et Indfald i Jylland 1627—29."

Ulykken skal være kommen af, at en Karl, som havde skjult sig paa Kirkeloftet, skød paa de forbidragende Tropper. Kirken blev angreben og ødelagt. Pastor Boysen fortæller, at Karlen skød en Hest; men i en anden Optegnelse hedder det imidlertid, at det var en af de fjendtlige Anførere, der blev skudt.

For henved 40 Aar siden kunde man endnu i Jordskorpen tydeligt se Fundamentet eller Sylstenene rundt om Kirken, og Optegneren af dette har ved Opmaaling faaet til Resultat, at Kirkens hele Længde har været 30 Alen og Bredden 15 Alen. Det har altsaa kun været en lille Kirke; men efter Beretninger fra gamle Tider har den dog haft et Taarn.

De sidste Rester af den gamle Kirke er for flere Aar tilbage førte bort og brugte til Bygninger andre Steder. Ploven gaar nu hen over Fædrenes smuldrende Ben, og Leen svinges, hvor før stod stærke Mure. Om dette Sted kunde vel nok anvendes, hvad den danske Digter Poul Møller siger i sit smukke Digt „Glæde over Danmark", skrevet paa Sydhavet 1819:

Hingsten græsser stolt paa Fædres Grave,
Drengen plukker af de røde Bær.

Efter gamle Optegnelser har Krogstrup hørt til Kirken i Døvre; men efter dens Ødelæggelse blev

Krogstrup lagt hen til Skrave, og Dovre til Lintrup. En Fodsti imellem Krogstrup og Dovre fra den Tid kan endnu tydeligt ses; men den bruges ikke mere nu.

Fra den Bakke, hvor Kirken har ligget, har man en storartet Udsigt. J. N. Schmidt fortæller i sin Bog „Slesvigs Land og Folk", udgivet 1852, at man herfra kan tælle 20 Kirker. Dette har jo sikkert været rigtigt den Gang, men nu passer det ikke. Naturligvis kan man endnu se langt fra Højen, men Kirker og Bygninger, som den Gang laa synlige, er nu gemte bag Hegn og Plantager, som siden den Tid er voksede op, og som navnlig i de sidste 20 Aar er blevne synlige og fuldstændig har forandret Landskabets Udseende.

Ved Landevejen, som fører langs med Foden af Kirkebakken og gennem Dovre By, ligger et langt gammelt Hus; det skal være det tilbageblevne Stuehus af en for mange Aar siden nedbrudt Bondegaard, som skal have været den gamle Præstegaard. Hvis det stemmer, er Huset henved 300 Aar gammelt, og der er slet ikke

noget urimeligt i at tro det, naar man ser det gamle Hus baade ude og inde.

Medens jeg endnu til Slut lod Blikket glide rundt i Omegnen, faldt det mig ind, om Stedet ikke kunde kaldes „Kirkebakken". Det henstilles endvidere til Byens Beboere at tage under Overvejelse at rejse en Mindesten om Kirken paa den Plads, den har staaet.

Dog, før vi forlader denne smukke Plet, lader vi Blikket søge hen til det lidt i Vest liggende Aarlund, som i Skatteregistret fra 1542 kaldes Arelunt, hvor „Nis Hansen cum satio svar i Overskat 7 Mark — Skilling". I Registret for aarlig Pengeafgift og Jagt staar:

Arrelunt.

Nis Hansen, 3 Mark — Skilling.
Samme for Jagt — „ 8 „ "

Tillige nævnes i samme Register:

„Gammelgardt.

Nis Hansen, 2 Mark — Skilling."

For Jagt er intet anført. Ifølge en Beskrivelse fra første Del af forrige

Aarhundrede anføres Aarlund med tre Gaarde.

Fra Dovre fortsætter vi vor Vandring ad den gamle Oksevej, som her ses i sin oprindelige Skikkelse og Tilstand, med et lavt Lyngdige og større og mindre henlagte Sten paa hver Side af Vejen. Efter en kort Tur er vi i

Trolddal,

der ligger dybt nede og strækker sig fra Øst til Vest. Navnet skal hidrøre fra, at Stedet i gamle Dage, især efter Solnedgang, var vanskeligt at komme over, naar man skulde passere Vandløbet, som er dernede. Det var ofte Tilfældet, at Vognen væltede, sad fast eller gik itu, gennem Heden løb der en Mængde Veje, som man let kunde køre vild i, kort sagt, det var altid galt her, og onde Aander drev her deres Spil. Derfor kaldte man Stedet Trolddal Efter at der var bygget en Kampestensbro med oprejste Advarselssten, saa Folk kunde vogte sig for at komme til Siderne, er det ikke saa slemt mere at komme over.

Paa de oprejste Stene er der indhugget: H. P. 1828. — C. P. S. 1828.

Lige ved Broen over for hinanden ligger der to Landbolssteder, af hvis Bygninger man kan se, at de er gamle og opførte i nøjsomme Tider.

I Stedet, der ligger øst for den gamle Oksevej, har den gamle Salling boet. Han var i vide Kredse bekendt for sit danske Sindelag. I 1848 førte dette endog til, at han blev sat fast af Tyskerne; han blev dog snart løsladt igen. Han dyrkede ivrigt Politik, og „Dannevirke" var hans politiske Organ. Heraf havde han hele Bunker opstablede, og han vidste nøje Besked med, hvor dette eller hint stod, i Tilfælde af, at der skulde fremdrages noget. I Forbindelse med sit Landbolssted drev han ogsaa Skræderprofessionen.

Gamle Salling, der var Dannebrogsmand, døde i 1890; men hans Slægt ejer og bebor fremdeles Stedet.

Vi fortsætter Turen videre ad Oksevejen og kommer snart til

Vimtrup.

I Skatteregiſtret fra 1542 er der opført 3 Navne under Rubrikken Overſkat. Der ſtaar:

Vimtorp.

Peter Mauritzen	3	Mark	— Skilling
Nis Matzen cum ſotio	6	„	— „
Matis Peterſen	7	„	8 „

Den ſamlede Skat for de tre ſvarede til to Helgaarde, og ſaa har der endda været 8 Skilling for meget. Det ved Nis Matzen tilføjede cum sotio (Tilbehør) tyder paa, at der har beſtaaet noget Fællesſkab mellem de tre Gaarde.

I Regiſtret for aarlig Pengeafgift og Jagt ſtaar der:

Vymptorp.

Mauritz Peterſen	3	Mark	5 Skilling
Peter Mauritzen	3	„	4 „
Matz Peterſen	—	„	4 „
Samme af en anden Gaard	3	„	12 „

For Jagt ſvarer hver aarlig 8 Skilling.

Vedrørende Uoverensſtemmelſen i Ordene Vimtorp og „Vymptorp", da er begge Navnene korrekt afſkrevne og begge med enkelt „V".

Der, hvor nu Smedens Hus og Smedje ligger, laa for Hundrede Aar siden en gammel Bondegaard, Ejeren hed Gunder Nielsen og havde Gaarden efter sin Fader og Bedstefader, saa man jo nok kan komme et Hundrede Aar længere tilbage i Tiden, men da Traditionen ikke har bevaret noget om Gunder Nielsens Fader og Bedstefader, saa fortsætter vi Historiens Gang fra Gunder Nielsens Tid af.

For Hundrede Aar siden var det en saare streng Tid baade for Folk og for Landet, som den Gang næsten var ødelagt af de blodige Krige, der begyndte med Revolutionen i Paris, og som senere bredte sig ud til alle Europas Lande og først endte, da Napoleon blev slaaet ved Waterloo 1815. Efter den Tid kunde Folk først begynde at arbejde i Fred og Ro og søge at bøde paa de Skader, Krigen havde forvoldt.

Som det gik de fleste Bønder paa den Tid, gik det ogsaa Gunder Nielsen, han resterede med sine Skatter. I den Anledning havde han indgivet et Bønskrift til Regeringen i Køben-

havn, og kort Td efter modtog han en Ordre til at møde i Kolding til Forhandling. Han tog den Beslutning at tilbagelægge Turen til Hest; men da det var ved Vintertid, og han intet Overtøj ejede, vilde det blive en kold Tur. Men hans Hustru fandt paa Raad. Hun havde lige faaet et tykt Vadmelsskørt, og det var ikke saadan et stort Bukseben, som Skørterne nu til Dags, nej, der var Plads i det.

Resolut skar hun Slidsen helt igennem og syede Hægter og Maller i, fik noget syet ved Linningen, der agerede Krave, og gav sin Mand det paa. Stolt red han af Gaarde, beundret af Hustru og Børn. Han vendte tilbage med et godt Resultat, de resterende Skatter var blevne ham eftergivne og Nedsættelse bevilget for de to følgende Aar.

Gunder Nielsen havde flere Sønner. Den ældste hed Niels og var som saadan Arving til Gaarden, men da han var meget ustadig af sig, blev han Smed. Den yngste Søn, Nis, fik Gaarden, og de andre Sønner valgte sig andre Livsstillinger. Niels

giftede sig med en Pige fra Hjerting, som hed Maren. Hun var sin Mand en tro Hjælper, endogsaa i Smedjen; men smaa Kaar var der til Huse, mens Børneflokken stadig voksede.

Vi kan dog ikke her følge Ægteparret i alle de Aar, de levede sammen, men der skal dog fortælles følgende til Kendskab af dette og lignende Forhold i den Tid.

I Aaret 1847 kostede en Tønde Rug 8 Specier, det er 36 Rigsmark i Nutidens Penge. Naar vi saa husker paa, at Pengene den Gang havde over den dobbelte Værdi, de nu har, saa kan Læseren vel forstaa, at det faldt svært for Folk i smaa Kaar med den lille Arbejdsløn, de den Gang fik, at skaffe Brød til Familien til de høje Priser. Aarsagen til disse høje Kornpriser var, at alt Kornet var bleven opkøbt, begrundet paa den forestaaende Krig mellem Danmark og Tyskland, som brød ud i Foraaret 1848.

En Dag i Aaret 1847 havde Niels Gundesen intet Brød til Familien. Han tog da de faa Skilling, han ejede, og med en Sæk under Armen gik

han til Rødding for at købe eet Brød, da der ikke kunde blive Raad til mere.

Paa Vejen til Rødding holdt et Køretøj; Kusken og to Herrer var staaet af, da der var gaaet noget itu ved Vognen. Da Niels kom til, sagde den ene af Herrerne: „Goddag, Niels! Det var godt, du kom, vi trænger her til Hjælp. Kan du ikke faa os Vognen gjort i Stand, saa vi kan køre videre?" Niels lagde Posen og gav sig i Lag med Vognen, som han snart fik i Orden. Da han saa vilde tage sin Pose igen og gaa videre, sagde den ene af Herrerne: „Hør, Niels, hvor skal du hen med din Pose?" „Jeg skal til Rødding for at købe et Brød", sagde Niels. „Til Rødding for at købe et Brød", gentog Herren med største Forundring. „Du, som er en stor Gaardmands Søn, skal du til Rødding for at købe et Brød?" „Paa Gaarden er der lidt nok til dem selv, og i Hjemmet har jeg intet til min Kone og otte Børn", sagde Niels. De to Herrer saa paa hinanden, hvorpaa de tog Pungen frem og hver gav Niels en stor Skilling, som han nu kunde købe Brød

for. De to Rejsende var Herredsfoged Krog fra Mikkelborg og Jesper Meier fra Skodborg.

I Rødding købte Niels fire Brød, og da han kom hjem og lagde dem paa Bordet, slog Maren Hænderne sammen og raabte: „Gud bevare os, hvor har du faaet de fire Brød fra, Niels, har du købt dem paa Borgen? Vi faar dem aldrig betalt". Manden fortalte nu sin Oplevelse, og der blev Glæde og Fest i det fattige Hjem.

I dette Smertens Aar, da der randt saa mange Taarer for Brød, og der lød saa mangt et Smertens Suk, døde der en 8-aarig Pige i Niels' og Marens Hjem. Herom er der opbevaret et Mindevers, og da dette ikke alene udtrykker Familiens Sorg, men ogsaa tager Sigte paa Datiden med al dens Nød og Bekymringer, skal Verset her gengives. Det lyder saaledes:

Mindevers
over Martha Nielsen,
født den 3. Maj 1839,
død den 12. Februar 1847.

Farvel, vil vi dig sige, højst elsk'de Datter kær,
Du fandt i Himmerige et bedre Hjem end her.
For Børneflok og Klæder fik du en Engledragt,
Du kan i Himlens Glæde nu leve uforsagt.
I Sted for her at leve i Møje og Uro,
Gud lad os samlet blive i de Udvalgtes Bo.

O, jeg slumrer fri fra Jordens Møje,
I min Himmel er der evig Fred,
Moder, tør du det forgrædte Øje
Fader, Tak for al din Kærlighed!
Hisset, Elsk'de, blusser evig Flammen,
Som gav Blomsten Liv fra Moderstammen.

Efter gammel Skik plejede man i den Tid at give Børnene Fædrenes Fornavn til Stamnavn.

Niels Gundesen blev, efter som Aarene svandt hen, en stille, gudhengiven Mand, og da han var godt og vel 60 Aar, lukkede han sine Øjne og gik ind til den evige Hvile. Gamle Maren Gundesen overlevede som Enke sin Mand i 40 Aar og boede i 30 Aar sammen med sin yngste Datter Caroline i Hjerting, hvor hun oplevede en blid og lykkelig Alderdom. 95 Aar gammel — i Aaret 1903 — døde hun og fandt den Hvile, hun

saa meget trængte til og længtes efter.

Saa skal her fortælles lidt om Nis Gundesen.

Efter at han havde overtaget den gamle Fødegaard, hvis Bygninger var en Del forfaldne, besluttede han sig til at rive disse ned og bygge en ny Gaard op, som kom til at ligge et Stykke syd for den gamle Gaard, frit og smukt. 1846 var Gaarden færdig.

I den gamle Gaard havde der været Krohold, og dette blev taget med ind til den ny Gaard, da den laa lige ved Oksevejen. Selve Gæstgiveriet var ikke beregnet paa daglige Gæster, men paa Markederne i Foldingbro og Holsted og særlig paa Studedriften, som den Gang endnu var paa Højden, og hvortil der var Plads paa Gaardens store Marker. Det var en Forretning, der lønnede sig.

I Aaret 1868 døde Nis Gundesen, og Sønnen Jørgen Gundesen overtog Gaarden, og samtidig gav han Afkald paa Kroholdet, der den Gang ingen Betydning havde mere, da Studedriften

var ophørt. Nogle Aar senere afstod Jørgen Gundesen Gaarden til sin yngste Broder Morten Gundesen; men da han døde nogle Aar efter, blev Gaarden solgt, men forblev paa danske Hænder.

Fra Vimtrup fortsætter vi vor Vandring ad den gamle Oksevej — i Folkemunde almindelig kaldet „æ Drivvej" — og kommer efter en lille behagelig Fodtur ned til

Skærbæk Mølledam,

der er ret betydelig i Omfang. Fra Nordenden har man en smuk Udsigt mod Syd hen over Dammen. Paa de tre andre Sider er den omgiven af høje, nøgne Banker; selve Dammen har intet Tilløb, men hele Vandmængden kommer fra et Væld i den nordlige Ende. Dammen er meget fiskerig, især paa Gedder. Her gør den gamle Oksevej et Sving, i V e s t, for at komme uden om Mølledammen og snor sig ind imellem de nøgne Sandbanker for derpaa at fortsætte mod Syd. Vi gør et Sving til Øst og fortsætter med Vejen paa den østlige Side af Dammen.

Omtrent midt ud for Dammen, oppe paa Bakken, ligger en Langdysse, som er 100 Meter lang, Østenden maaler 17 Meter og Vestenden 8 Meter i Bredden. Den har efter Fortællinger i gamle Dage været omkranset af oprejststaaende Stene, som nu desværre er meget ødelagte. Der kunde endnu være nogen Redning for Graven, men sker det ikke snart, vil den fuldstændig forsvinde fra Jordens Overflade.

Denne Langdysse er saa vidt vides den eneste, der findes her i Egnen og nærmeste Omkreds, og da den tillige er en af de største Eksemplarer, der i det hele taget findes, vilde det være en Skam, om den helt skulde udslettes.

Vi fortsætter Turen hen til Møllen og Gaarden. Møllen er ombygget og udvidet i Aaret 1846. Det store, man kunde næsten sige kolossale, Stuehus fulgte snart efter Til disse Byggeforetagender var det, at Langdyssen blev plyndret og maatte udlevere sin Stensætning.

Nogle af de efterfølgende Ejere af Gaarden har heller ikke næret nogen

Pietetsfølelse for det fra Hedenold stammende Minde, men har hjulpet til at nedbryde det.

Paa vor Vandring støder vi lidt vest for Møllen paa den gamle Oksevej for nu at tage Afsked med den og vandre videre vestpaa efter

Tornum.

Byen nævnes ikke i Skatteregistret for 1542 og har sandsynligvis ikke været til den Gang. Jorderne har rimeligvis hørt ind under Tornumgaard. I den før nævnte Beskrivelse over Hadersleb Øster- og Vesteramt nævnes Tornum med 7 Gaarde, 6 Landbolssteder og 8 Kaadner- og Insidderseder. Ved en senere Lejlighed skal vi høre nærmere herom.

Et gammelt Minde.

Her skal endnu omtales et gammelt Minde, som egentlig ikke hører ind under Lintrup Sogn, men dog har sit Udspring derfra. En Dag besøgte jeg en gammel Mand, som hentede en gammel Bog frem fra sit Skatol, lagde den hen foran mig og spurgte, om jeg kendte den; nej, det gjorde jeg ikke,

Forfatteren har jeg heller ikke kendt, dog dukkede der en Tanke frem hos mig, at jeg i mine tidligste Drengeaar havde hørt ham meget omtalt.

Det var i gamle Dage, da Folk endnu holdt Mørkningsstund, og Mænd og Kvinder efter endt Dagsgerning samledes i Stuen for at drøfte Dagens og Tidens Begivenheder. De nærmeste af vore Naboer derhjemme samledes ofte i mine Forældres lille, tarvelige „Døns", som det hed, og jeg skulde nok passe paa at være tilstede som Tilhører. Fra disse Mørkningstimer har jeg mange dejlige Minder. Dog, før jeg gaar videre i min Fortælling, vil jeg først nedskrive Bogens lange Titel den hedder:

Kortfattet Lærebog
i Geografien, tillige med nogle historiske og moralske Lærdomme, nærmest for den lærevillige Skoleungdom.

Samlet ved N. J. K. Thornum, Seminarist fra Vorris, Skolelærer til Gasse i Skærbæk Sogn ved Ribe.

Fjerde Oplag.

Ethvert Land har sine Fordele og sine Mangler.

Ribe 1848.

Trykt hos Chr. sal.: Hyphoff, bekostet af Udgiveren, der overlader Stykket med Papirbind til 5 Skilling lybsk.

Bogen er meget religiøs, og stadig citeres Bibelsprog og Salmevers. Straks foran i Bogen staar et Vers, der med store Bogstaver har som Overskrift:

Kommer og ser Herrens Gerninger.
Ps. 46, 9.

Hvor herligt kan Natur og Skrift
hinanden Haanden række,
oplive hver en Sjæledrift
med himmelklare Bække:
Om Skaberen, hvis Kærlighed
bestandig straaler til os ned
for Tro og Fryd at vække.

I Anmærkningen hedder det et andet Sted i Bogen:

Unge Menneske! Begynd tidligt at optegne et og andet mærkeligt. — Eksempel fra Nordslesvig: I Aaret 1800 fik man 11 Lybskskillinger for et Pund Smør, men 1822 om Mikkelsdagstid kun 2 Lybskskillinger. 1820 gjaldt i Jylland en Tønde Rug og to Pund Kaffe lige meget, nemlig 5 Mark lybsk (1 Mark lybsk = 1 Krone).

Paa denne Maade staar der i Bogen fra først til sidst.

Det er ikke meget, jeg ved om Forfatteren; det første var jo, hvad jeg hørte i Mørkningstimerne, og som straks dukkede frem ved Synet af den lille Bog. I en lang Tid talte de Gamle stadig om Skolelæreren fra Gasse, og om, at han var en meget lærd Mand, der skrev Bøger, men i et Anfald af Tungsind tog han Livet af sig, og det gjorde et stærkt Indtryk paa Befolkningen. Man talte meget om ham og mente, at han var gaaet for vidt i det religiøse Liv. Han kunde somme Tider om Natten gaa ude paa Vejen og synge Salmer og holde Taler, men tilsidst faldt det hele sammen for ham, og han tog sig selv af Dage.

Dette var hovedsagelig den Tids Samtaleemne. Niels Thornum havde været kendt og afholdt af mange i Rødding paa hin Tid, man kan derfor godt forstaa, at hans Død smertede dem dybt.

Da nu denne lille Bog faldt mig i Hænderne, har jeg ved nærmere Undersøgelse faaet fastsat, at Niels J. Kristensen — Thornum var et Kendenavn fra Seminariet, som han

senere har beholdt — var født i Tornum som eneste Barn af en Husmand dersteds. Han blev født omkring ved Aaret 1812, og da han er død omkring ved Aaret 1850, ugift, er der vist ingen flere af den Familie tilbage.

Til sidst skal dog endnu bemærkes, at der i Bogen tre Gange i Anmærkninger er anført: Se Bladet „Dannevirke" 1838 Nr. 20. Se Bladet „Dannevirke" 1839 Nr. 4. Se Bladet „Dannevirke" 1841 Nr. 73.

Dette tyder paa, at Bogens Forfatter har skrevet Artikler til „Dannevirke", og det er meget troligt, da han ikke alene har skrevet flere Bøger, men ogsaa smaa Skrifter og Sange. Den lille Geografi paa 64 Sider er saa indholdsrig og livlig skrevet, at den godt kan læses endnu.

Efter denne lille Afbrydelse vil jeg bede Læseren følge mig videre paa min Vandring til

Tornumgaard.

Denne var i ældre Tid en adelig Gaard med tilhørende Jagtslot. Den sidste Ejer hed Frederik Lange, han

solgte Gaarden til Frederik den Anden i 1587. Fra den Tid og til 1797 var den en kongelig Forpagtergaard. Nævnte Aar blev der solgt 16 Parceller fra den, og kun Stamparcellen blev tilbage med 300 Tønder Land, et Areal, som Gaarden endnu i 1914 er i Besiddelse af. Hvor stort det Areal var, som blev solgt, skal der ikke her anstilles lange Betragtninger over, men at det ikke har været Smaating, siger sig selv, og at Gaarden har haft et meget stort Jordtilliggende, kan man nok forstaa og slutte sig til, naar man veed, at under Tornum nævnte 7 Gaarde, 6 Landbolssteder og 8 Kaadner- og Indsiddersteder er lavede ud af de 16 Parceller.

Tornumgaard har i ældre Tider haft betydelige Skovstrækninger, det nuværende saakaldte Tornumskov, hvor der nu ikke findes det mindste af Skov mere, var før en betydelig Levning af den store Farrisskov, som i gammel Tid strakte sig fra Vesterhavet til Lille Bælt. De nulevende ældste Folk i Sognet fortæller efter deres Forældre og Bedsteforældre

om de store Egetræer, som de kunde huske, og hvoraf endnu opvises enkelte Stykker Bohave, som er lavede af Træet af disse mægtige Træer.

Naar man gaar igennem Tornumskov, faar man tydeligt Indtrykket af, at det er en fordums Skovbund. Mange Steder forsøger de gamle Rødder endnu at skyde nye Skud, især ved Jorddigerne. For godt 100 Aar siden var her endnu en Skovfogedbolig, men senere forsvandt baade Skoven og dens Vogter, og man ser i Stedet for veldyrkede Marker med Korn og Græs og en hel Mængde Landbols- og Kaadnersteder.

Et Mord.

Blandt de kongelige Forpagtere paa Tornumgaard har der ogsaa været en, som hed Jonas. Om ham fortælles i en mundtlig Overlevering, at hans Hustru og Forvalteren paa Gaarden var blevne gode Venner, og som Følge deraf besluttede de to at skaffe Jonas af Vejen. En Dag lokkede Konen Manden med ned i Kælderen, hvor hun og Vennen over-

faldt og myrdede ham. De skjulte saa Liget til om Aftenen, og i Midnatstimen puttede de det i en Sæk og slæbte det ned til Aaen (Farrisbækken), som løber syd for Gaarden; her kastede de det ud i et stort Hul.

Nu vilde Skæbnen, at en Pottemand fra Jylland just kom kørende med sine Potter, da dette skete; men selvfølgelig vidste han ikke, hvad de slæbte af Sted med, men da det var i Midnatstimen, vakte det naturligvis hans Forundring. Om Aftenen var han kørt vild og havde af den Grund ikke naaet sit sædvanlige Nattekvarter og maatte køre Natten igennem.

Paa Gaarden, hvor Vejen gaar tæt forbi, var alt roligt. Det var om Sommeren, dette tildrog sig, og eftersom Natten gik hen, begyndte Solen at vise sig i Horisonten, og Folkene kom ud af Husene. Pottemanden søgte hen et Sted, hvor han og Studene kunde søge Hvile, og her fortalte han selvfølgelig om Spøgeriet, han havde set.

Folkene paa Gaarden var naturligvis meget forundrede over deres

Husbonds pludselige Forsvinden. Pottemandens Fortælling fløj som en Løbeild rundt i Egnen, og op ad Dagen fandt den ogsaa Vej til Gaarden. Saa fandt man Liget i Aaen, og da de skyldige saa, at det vilde gaa galt, flygtede de bort, og i den øjeblikkelige Forvirring tænkte ingen paa at forfølge dem, saa de fik et stort Forspring, før man satte efter dem. Flygtningene naaede at komme inden for Hamborgs Porte, før man naaede dem, og dermed var de sikre, da den fri Hansastad ingen udleverede, som var naaet derind.

Det Sted, hvor Jonas blev fisket op, kaldtes siden Tid for „Jonas Hullet", et Navn, det har beholdt indtil den Dag i Dag.

Paa Gaarden er der endnu en lille Rest tilbage af det store Stuehus og Kælderen derunder, hvor Jonas blev myrdet.

Den mundtlige Overlevering fortæller, at der paa Væggen ses en rød Plet, som ligner Aftrykket af en Haand. Hvor ofte den end bliver overkalket, saa viser den sig stadig igen. En gammel Murer, som tit

havde kalket Kælderen, har fortalt mig, at trods det, at han gentagne Gange havde kalket Pletten over, skinnede det røde dog igennem.

Her skal dog ikke udtales bestemte Meninger om dette Emne, men blot bemærkes, at ved Besøg paa Gaarden har jeg sammen med Gaardens nuværende Ejer, Hans Jensen, taget Kælderen i Øjesyn. Den er opført af raa Kampesten og Munkesten. Svært Tømmerværk vidner om, at den er meget gammel.

Paa Væggen mod Vest, henne i et Hjørne, ser man paa tre Steder nogle røde Striber, og den midterste af disse kan godt have Lighed med fire Fingre, som har strøget ned af Væggen, men som sagt skal jeg ikke her udtale mig nærmere om den Sag. Der fortælles, at Folkene paa Gaarden i gamle Dage var meget bange for at gaa ned i Kælderen efter Solnedgang; det var vanskeligt nogen gjorde det. En Køkkenpige gik aldrig længere end til Trappen, hvor hun kun sagde en anden Besked om, hvad der skulde hentes.

Endskønt Tildragelsen nu er henved 200 Aar gammel, lever den dog i ret frisk Minde hos Befolkningen i Sognet endnu. Hertil bidrager meget et Billede i Lintrup Kirke, hvorpaa Jonas og hans Hustru er malede. Det ligner en gammel Præst og Hustru; men saa undersøger vi Billedet nærmere, og man vil da iagttage den fejlagtige Opfattelse, de fleste faar af Billedet.

Øverst paa Billedet staar der et Vers paa Plattysk. Meningen i dette er, at Ægteparret takker Gud for hans Hjælp og Førelse hidindtil. Under dette Vers ser man saa en Mand og en Kvinde, som holder hinanden i Haanden. Hver har en stor Bog under Armen. Ved Manden staar der skrevet

Jonas Petersen,
død Anno 17..
i en Alder af . . . Aar.

Ved Kvinden staar der:

Barbara Jonassen,
død 1713 d. 20. Juni
i en Alder af 69 Aar.

De flefle, der ser Billedet gør sig ingen videre Betragtninger derover, og mener, at den Kvinde, de her ser, er hende, der var med til at myrde Manden, men det er naturligvis forkert, og hvis det havde været Tilfældet, havde man sikkert ikke hængt hendes Billede op i Kirken.

Barbara var Jonas' første Kone. Efter hendes Død giftede han sig med en yngre Kvinde ,og hvortil det førte, har vi jo hørt. Efter hans Død har der sagtens ingen været, der har holdt det for nødvendigt at udfylde de manglende Tal om, hvornaar han er død, og hvor gammel han var.

Det var Fortællingen om Jonas, nu skal vi dog høre lidt om Pottemanden, før vi forlader dette Afsnit.

Han fortsatte sin Vej østpaa. Gennem den dybe Sandvej gik det kun langsomt med de to Stude, tilmed skulde Potterne falbydes hvert Sted, han kom forbi, og maaske slaas en lille Handel af.

Henimod Aften naaede Pottemanden til Rødding, men Rygtet var allerede ilet forud for ham, og man troede, at han stod i Forbindelse med

Mordet, thi hvorfor kørte han ved Nattetide paa Landevejen, sagde Folk, jo, der maatte være noget ved det.

I Byen blev der stor Opstandelse, da det rygtedes, at Pottemanden var kommen til Byen. Flere af Bymændene mødte frem, spændte Studene fra Vognen og satte dem paa Græs. Manden fik anvist et Værelse, der blev sat Vagt for, og fik noget at spise. Efter den anstrengende Dagsrejse var Studene og Pottemanden vel tilfredse med den Behandling.

Et Bud blev afsendt til Tornumgaard med Meddelelse om, at Pottemanden var fanget. Men Sagen forløb ganske anderledes, end man havde tænkt sig. Da Budet kom tilbage, fik Pottemanden og hans Stude Lov til at rejse uden at betale noget som helst for Opholdet, og dermed var han og Studene vel fornøjede.

Saaledes har de gamle Rødingboere fortalt om denne Tildragelse for mange Aar tilbage.

Fra at være kongelig Forpagtergaard gik Tornumgaard over i Privatejendom i Aaret 1819. Den før-

ste Ejer hed Martine og var fra Lybæk. Han havde lært Apotekerbranchen og vilde nu slaa sig paa Landbruget. Han bortpagtede først Gaarden, men da Forpagteren, der hed Friis, ikke drev den ordentlig, blev han jaget bort, og Ejeren overtog den selv.

Hr. Martine, som Omegnens Beboere altid kaldte ham, var godt lidt og yndet af alle. I Sygdomstilfælde hjalp han Befolkningen baade som Læge og Apoteker uden mindste Vederlag. Han ejede og beboede Gaarden indtil Aaret 1842.

Den næste Ejer var en Doktor Haskarl, mest bekendt som en vældig Rytter. Til at begynde med kunde han slet ikke ride, men faldt altid af Hesten; men det blev dog hurtigt bedre. Han fulgte tilsidst hverken Vej eller Sti, men red som en Gal over Diger og Grøfter. Især yndede han at ride op paa en Høj nord for Gaarden og i Firspring rundt om den, for derefter i susende Galop at sætte afsted over Markerne. Naar Beboerne saa Doktoren oppe paa den gamle Kæmpehøj, kom de alle ud af Huse og

Gaarde for at se hans Kunstridning. Han var altid ledsaget af sin Forvalter; men denne havde stadig at holde sig i passende Afstand, kun naar han slog en Kuldbøtte af Hesten, maatte han nok komme til Hjælp. Doktoren ejede Gaarden i 6 Aar, altsaa til Aaret 1848, saa var han færdig.

Den næste Ejer hed Bosat, han er bleven omtalt som en skikkelig Mand; men han kunde ikke besidde Gaarden, og da Familien ikke vilde hjælpe ham mere, tog han sig selv af Dage efter kun at have ejet Gaarden i fire Aar.

Hans Efterfølger hed Sage og var ligesom Førstnævnte en indfødt Tysker, han yndede at spille Herremand, og det gik godt til 1862, saa vilde det ikke gaa længere, og han tog bort til sydligere Egne.

Derpaa fulgte den danske Løjtnant Jespersen. Han var Ejer af Gaarden i over 25 Aar, hvorpaa han i Slutningen af Firserne solgte den og rejste til København, hvor han boede hos sin Familie som gammel Ungkarl. Han havde gjort Krigen med i 1864, og efter Freden vendte han tilbage til sin Gaard. Han var en ven-

lig Mand og godt anset blandt Befolkningen paa Egnen.

Hans Efterfølgere hører alle den nyere Tid til og skal ikke medtages her. Med Løjtnant Jespersen kom Tornumgaard atter paa danske Hænder og er forblevet det siden den Tid.

Kastbjergled.

En Bondegaard af dette Navn ligger vest for Tornumgaard og har tidligere hørt ind under denne, men er allerede udparcelleret før 1797. I Aaret 1819 overtog Mads Nissen Gaarden. Han drev en ret betydelig Handel, købte alt, hvad Bønderne vilde sælge og solgte igen til dem, hvad de havde Brug for. Han havde Forbindelser helt ned til Flensborg. Men denne Handel saavel som et Garveri og et Brænderi, der hørte til Gaarden, har forlængst ophørt at bestaa.

Mads Nissen døde i Aaret 1858, og Sønnen Holden Madsen — født 1826 — overtog Gaarden. Da Gaarden blev bygget, laa der noget i Vest for den et lille Hus ved Vejen, hvor et Led spærrede forGennemkørslen. Her

skulde der betales Bompenge, og dette Led har givet Gaarden sit Navn. Da denne nu var færdig, forsvandt Huset og Leddet, og Indtægten, som tilkom Tornumgaard, paalagdes nu den nyopførte Gaard, Kastbjergled, en Afgift, den nok ikke er helt fri for endnu.

Kastbjerg

er Navnet paa en Gaard fra ældre Tider, som havde et stort Jordtilliggende. Der har i gamle Dage ogsaa været et Brænderi, en Købmandshandel og lidt Krohold til Gaarden; men de tre nævnte Ting er forlængst ophævede.

Gudsnap.

Vi fortsætter vor Tur og kommer snart til Gudsnap. Af Skatteregisteret fra 1542 kan man se, at Ejendommen er meget gammel. I Rubrikken for Overskat nævnes den ikke, men ved aarlig Pengeafgift staar der opført:

Gutschnap.
Hans Regelsen 4 Mark — Skilling.

For Jagt er der intet opført.

Gaarden skal i gamle Dage have haft et meget stort Jordomraade og

fire Mark aarlig Pengeafgift svarer ogsaa til en stor Gaard. Da den intet betaler i Overskat og Jagt, maa den vist have haft nogle Særrettigheder.

Vi er nu naaede ud til Sognets Vestgrænse og staar lige ved Skellet til det forhenværende Kalvslund Sogn. I disse Optegnelsers Indledning er der gjort opmærksom paa, at Hjortvad, Vavngaard og Ravning naturligt hørte til Lintrup Sogn, og derfor skal disse tre Steder ogsaa uden videre tages med ind i disse Optegnelser.

Vi passerer Sognegrænsen, og efter en kort Tur er vi i

Hjortvad.

Først maa vi nu her tage Afsked med den saa tit nævnte Farrisbæk, som herfra fortsætter sit Løb under Navnet Hjortvad Aa, indtil den sluttelig udmunder i Nibsaa ved Ribe. Byens Navn skal hidrøre fra, at Hjortene, som husede i de store Egeskove, der den Gang dækkede en stor Del af Landet, her havde et Vadested gennem Aaen.

I Skatteregisteret for 1542 nævnes i Rubrikken for Overskat:

Jortvadt.
Souerin Thomasen 6 Mark — Skilling.

og i Registeret for aarlig Pengeafgift staar:

Hjortvadt.
Souerin Tamsen 3 Mark 5 Skilling.
Samme for Jagt 8 Skilling.

Ifølge det gamle Skatteregister havde Hjortvad for 350 Aar siden kun een Gaard og efter Skattens Størrelse endog næppe en Helgaard; men ved forrige Aarhundredes Begyndelse nævnes Byen med fem Halvgaarde og et Indsidderssted. Denne Vækst havde sin Grund i, at Beboerne i Hjortvad købte Jorderne fra den Herregaard, der laa i Bavngaard, som blev udstykket.

Gaardene i Hjortvad har meget store Jordarealer, men meget er nu tilplantet. Især har den nulevende 80-aarige Landmand P. Lauritzen plantet meget af Landet til, der hører ind under hans Gaard, som Sønnen nu har overtaget.

Paa en Bakkeskraaning syd for Hjortvad, der hører til to af Gaardene der, ser man et forkrøblet Egekrat, der dækker et betydeligt Jordomraade. Man har nu forsøgt at faa Træerne til at vokse op ved at plante Gran ind imellem, og det ser ud til, at det efterhaanden vil lykkes.

I den vestlige Udkant af dette Krat viser man en Plads, som kaldes Tingstedet. Der kan ses et rundt, tragtformigt Hul saa stort, at tolv Mand magelig kan sidde deri, ellers er der intet. Kun kan her meddeles, at medens Lyngen gror frodigt tæt ind til denne Plet, er der paa samme ikke en Pind, men frodigt vokser der langt Græs.

Denne Plads har jo sandsynligvis været brugt til et eller andet i Oldtiden; men da dette Minde er glemt, skal vi nøjes med at gengive, hvad „Hans Tærsker" fortalte. Det formede sig omtrent saaledes:

„To Gange hver Sommer samles her ved Tingstedet tolv gamle Bønder. De mødes ved Midnatstide og er borte igen, før Sol staar op. De sætter sig ned i en Kreds omkring

Hullet, og hvad bestiller de, de sidder og ser paa hverandre og siger ikke noget videre, og naar de saa har siddet en Tid, saa begynder der een at „rangle af" og saa „rangler" de saadan af en efter en, indtil jeg bliver den sidste."

Ifølge hans Fortælling var hvert Medlem forpligtet til at sørge for en Stedfortræder, som kunde overtage Pladsen, naar en døde. En gammel Bonde i Brødstrup havde givet „Hans Tærsker" 24 gamle Daler for at overtage hans Plads, og nu skulde han jo ogsaa sørge for en, der kunde overtage hans Plads, naar han gik bort, men det lykkedes ham ikke. „Hans Tærsker" er død for mange Aar siden som sidste Medlem af Tinget ved Hjortvad, og Selskabet er derefter ophørt.

Tre-Marks-Manden.

Øst for det her nævnte Egekrat ligger en stor, flad Mark, og hvor Hjortvad Aa danner den østlige Grænse i den søndre Ende af Marken, vises et større Stykke, som kaldes for „Tre-Mark-Manden"s. Der ses endnu tydeligt Rester af en bred Grøft, som

har indrammet hele Stykket paa Syd-, Vest- og Nordsiden, paa den østlige Side danner, som allerede nævnt, Hjortvad Aa Grænsen. For nogle Aar tilbage saas her ogsaa Levninger af et Hus, og herom fortælles der, at der har boet en Tre-Mark-Mand.

Hvad var det nu for en Mand? Det var en Person, der var fuldstændig æres- og retsløs ifølge den Forbrydelse, han havde begaaet, og den Dom, der var fældet over ham. Han havde aflagt falsk Ed, og det blev i gamle Dage haardt straffet, næsten haardere end Dødsstraf. Den, der blev overbevist om vitterligt at have aflagt falsk Ed, blev „Tre-Marks-Mand". Ifølge Lov og Vedtægter blev han i enhver Henseende æres- og retsløs. Han kunde færdes, hvor han vilde; men enhver havde Lov til at skyde ham eller slaa ham ihjel, hvor som helst, imod at Vedkommende straks meldte det til nærmeste Øvrighed og betalte tre Mark. Kun paa det Stykke Land, der var ham anvist, og som var nøje afgrænset, maatte ingen krænke ham; men kom han der ud

over, havde hver Mand fri Haand over ham, uden at han turde gøre Modværge.

I Midten af forrige Aarhundrede talte de gamle Folk ofte om „Tre-Marks-Manden", især naar een enten var overbevist om eller mistænkt for at have begaaet noget falsk. En saadan Mand blev kendemærket med dette Navn. Men denne haarde Maade at dømme paa og denne ærekrænkende Benævnelse er noget, der hører Fortiden til.

Saa siger vi Farvel til Hjortvad Sogn og spadserer videre til

Bavngaard.

I Skatteregisteret for 1542 nævnes ingen Bavngaard, og den Herregaard, som her har ligget, antages derfor at være af yngre Oprindelse. Ved Beskrivelsen af Hjortvad ,har vi set, at dens Jorder var blevne lagte hen til Gaardene i Hjortvad. I Beskrivelsen over Hadersleb Øster- og Vesteramt fra første Del af forrige Aarhundrede staar der: „Baungaard, som før har været en Herregaard, er nu en almindelig Bondegaard og tre

mindre Parcellesteder. De øvrige Jorder, som hørte til denne Gaard, er folgte til Beboerne i Hjortvad".

Dette er alt, hvad der kan meddeles her om Bavngaard; men Stedets oprindelige Navn har antagelig været Bavnehøj, dog gaar dette helt tilbage til Oldtiden.

Rundskue. Først søger Blikket mod Nord ned til Kongeaaen, hvor Byen Ravning ligger. I Skatteregistret fra 1542 hedder den „Rauning". I Rubrikken for Overskat er der anført:

Peter Hansen 6 Mark 8 Skilling.
Nis Chresternsen 6 Mark — Skilling.

I Registret for aarlig Pengeafgift og Jagt staar der:

Rafninge.
Peter Hansen, 3 Mark 4 Skilling,
Nis Chresternsen, 3 Mark 5 Skilling.

(Dette er nøjagtigt afskrevet efter Skatteregistret).

Ved forrige Aarhundredes Begyndelse er Ravning anført med 2 mindre Gaarde, saa der er ikke sket nogen Fremgang, kun er der bygget et

Teglværk, hvorfra der leveres en betydelig Mængde Teglsten.

Villebøl.

Lidt vest for Ravning paa den anden Side af Landsgrænsen ligger Villebøl, men da vi nu engang er i det gamle Kalvslund Sogn, vil vi dog ogsaa høre lidt fra dette Sted. Her boede i gamle Dage Paul „Bartskjær", som var med i Søslaget paa Kolberger-Hede ved Femern i Aaret 1644. Han var om Bord paa Skibet „Trefoldigheden", hvor Kong Christian den Fjerde selv førte Kommandoen, og hvorfra han ledede Slaget. En af Svenskernes Kugler ramte Skibet, anrettede stor Skade og saarede Kongen i Øjet, som han senere mistede. Paul „Bartskjær" forbandt straks Kongen og kurerede ham siden efter. For denne Tjeneste fik han af Kongen Fred og Tilgivelse for et Mord, han havde begaaet, og blev samtidig fritaget for at betale Skat af sin Gaard i Villebøl. Han ligger begravet i Koret foran Alteret i Kalvslund Kirke, hvor en Gravsten beretter, at her er begravet 1655 ærlige Mand, Paul Jensen, af Villebøl.

I Villebøl vises en Bondegaard, hvorom der fortælles, at den er opført paa samme Plads, som Paul „Bartskjær"s forhenværende Gaard før havde indtaget.

Paa Alterbordet i den gamle Kalvslund Kirke staar en sirlig forarbejdet syvarmet Lysestage, hvorpaa der staar skrevet:

> Til Minde om Gaardejer i Hjortvad, Poul Knudsen og hans Hustru, Lene Johanne Hansdatter, skænket af deres Børn til Kalvslund Kirke Aar 1908.

I en Beskrivelse over Hadersleb Amt af Præsten P. Rhode, udgivet Aar 1775, fortælles, at der paa Degnestolen i Kalvslund staar skrevet:

> Sid ey i Kirk' og tiende vær,
> Naar andre Kristne sjunge;
> Gud dig som andre Mennesker
> Gav baade Røst og Tunge.

Af dette Vers er der ikke noget mere at se, formodentlig har en tjenstivrig Maler malet det over. Dog kunde det muligvis ved sagkyndig Hjælp atter kaldes frem.

Kirken har en høj, smukt hvælvet Kordør. Paa Prædikestolen staar

der anno 1712, men ellers er der ikke det mindste at se af gamle Ting. Altertavlen er ny.

Fra Bavnehøj sætter vi Kursen øst paa, følgende Chaussee, der løber mellem Kolding og Ribe. Efter en Times Gang er vi naaede til Mejlby Mejeri og er atter komne indenfor Lintrup Sognegrænser. Lidt mod Nord ligger Nørre Alling, en gammel Gaard og en af de saakaldte Enbøllinger, som de kaldtes i Skatteregistret. Herj hedder den Aelengk, og dens daværende Ejermand, Morten Brun betalte 6 Mark i Overskat.

I Registret for aarlig Pengeafgift og Jagt staar der:

Allenck (Norallinge).
Morten Brun, 2 Mark 8 Skilling,
Samme for Jagt — Mark 8 Skilling.

De nuværende Bygninger er meget gamle og ligger sikkert paa Gaardens oprindelige Plads. En stor Del af dens Jorder er solgte, saa Stamparcellen nu kun er tilbage.

Oldtidsminder.

Med Chaussee fra Mejlby Mejeri til Foldingbro har man en interes-

sant Spadseretur, det vil sige for den, som elsker at se Oldtids Kæmpegrave, bevoksede med Lyng og omkranset af Ager, Eng og Kornmarker, som grænser lige ind til Kongeaaen. Intet Steds har jeg set saa mange Kæmpegrave som her paa denne Strækning, men der gives ogsaa næppe nogen Egn, hvor der findes saa mange Kæmpegrave som her mellem Kongeaaen og Farrisbækken. Men til Trods for, at der er forsvunden mange, kan man endnu tælle i Hundredvis paa denne her nævnte Strækning, hvilket vidner om, at der her har boet et daadkraftigt Folk i Oldtiden. Et meget interessant Sted paa denne Tur er „Tyvdal", som ligger et lille Stykke øst for Mejeriet, hvor Landevejen lige gaar forbi. Lige ved Chaussèen paa Sydsiden ligger en stor Kæmpehøj og rundt om denne nogle mindre, og atter ved Siden af disse er der nogle langstrakte Forhøjninger, der ligner smaa Langdysser. Her ind imellem snor sig en lille Kløft, der udvider sig og pludselig nord for Landevejen bliver dyb med temmelig stejle

Skrænter, det hele ser ret ejendommeligt ud.

Det fortælles, at der i gamle Dage har været et Tyvekomplot her, og at Navnet hidrører derfra. En gammel Mand fortalte følgende Historie: I gamle Dage var det almindelig Skik at lade Faarene gaa ude om Vinteren. Kun i Snevejr kom de ind. Saa skete det engang, at der kom en flere Dages stærk Snestorm. Nogle af Faarene fik man i Hus, men flere blev dog derude. Da Snevejret var forbi, søgte man efter de manglende Dyr; men de var ikke til at finde. Godt fjorten Dage derefter, da det meste af Sneen var tøet bort, fandt man tilfældigvis Faarene i „Tyvedal", hvor de havde søgt Ly under Uvejret. De var helt efterfødne, men det mærkelige var, at Faarene befandt sig rigtig godt, de var blevne lidt slunkne, men det var ogsaa det hele. De havde ligget der varmt og godt ved hverandre og tygget Drøv. Saadan lød Fortællingen, og da det var en troværdig Mand, der fortalte det, passer det vel nok.

Vor Rundrejse nærmer sig Slutningen, men endnu har vi Mejlby tilbage, som i det gamle Skatteregister kaldes Meelbu. I Registret for Overskat er der nævnt:

Hans Petersen cum sotio 7 Mark 8 Skilling.
Tugi Gregersen 3 Mark — Skilling.

Aarlig Pengeafgift og Jagt:

Melbuy.

Tuge Gregersen 2 Mark 15 Skilling.
Hans Petersen 3 Mark 13 Skilling.
For Jagt svarer hver 8 Skilling.

Da de to Gaarde i 1542 efter Skatten at dømme ikke har haft store Jordarealer, maa der senere være kommen mere Land ind under Mejlby; thi i forrige Aarhundredes Begyndelse nævnes Mejlby med 11 Gaarde og 6 Landbolssteder. De nævnte Ejendomme er dog saa grundigt udflyttede, at Byen Mejlby ikke eksisterer mere, kun en Stedkendt kan vise, hvor den har ligget. Det forøgede Jordomraade stammer muligvis for en stor Del fra de i Begyndelsen af disse Optegnelser nævnte „Søholm".

Mejlby Vestergaard.

Vest for Byen Mejlby ligger der en Gaard, som for over hundrede Aar siden er udflyttet; dens Navn er „Mejlby Vestergaard". I Begyndelsen af forrige Aarhundrede har der her en Tidlang været indkvarteret en dansk Major og nogle Dragoner.

Da Englænderne i Aaret 1807 havde røvet den danske Flaade, hærgede de endnu i flere Aar de danske Kyster, og det er af den Grund sandsynligt, at denne Militærstyrke har ligget her paa Gaarden som en Grænsevagt. Majoren, der havde fundet Behag i at bo paa Gaarden, fik en Stue indrettet for sig selv, og tit kom han og opholdt sig i længere Tid der for at gaa paa Jagt og færdes rundt i Egnen. Naar han saa igen drog bort, gav han Nøglen til Gaardens Ejer efter at have laaset Døren ind til sin Stue. Sidste Gang, han var paa Gaarden, var i Aaret 1813; efter den Tid kom han ikke mere tilbage. Men Stuen vedblev at staa rede til ham mange Aar efter. To Gange om Aaret blev Majorens Værelse underkastet en

General-Rengøring, og hans efterladte Uniformer blev da tagne ud og ordentlig bankede og børstede, og alt var til enhver Tid i bedste Orden til at modtage Gæsten; men han kom aldrig mere og heller ikke hørte man noget fra ham siden, lige saa lidt som man forlangte hans efterladte Sager tilbage.

Denne Fortælling har jeg faaet af en 87aarig Kone, Enken efter den for mange Aar siden afdøde Niels Jakobsen, Gaardmand i Mejlby. Hun har som ganske ung Pige tjent paa Gaarden og set Majorens Stue og hans Uniformer. Hans Navn kunde hun ikke huske mere.

I Aaret 1875 købte Anton Jensen Mejlby Vestergaard. Landejendommene stod den Gang i meget høje Priser og holdt sig indtil 1880. Men saa kom Omslaget i Forbindelse med en den Gang indtrædende Pengekrise. Mange led svære Tab, og det var en haard Tid at gaa igennem; mange Ejendomme sank ned til den halve Pris af hvad de havde kostet et Par Aar før. Peter Antonius Jensen døde den 5. August 1913, næppe 68 Aar gammel. Han havde i sin

Levetid været en driftig Mand. For Fuldstændighedens Skyld gaar vi nu ned til Lintrup og vor Rundrejse er til Ende.

Folkeskikke.

Efter at vi nu ikke blot har vandret Lintrup Sogn rundt, men ogsaa har krydset det igennem, skal der forsøges i korte Træk at fortælle lidt om Folkelivet, som det formede sig i gamle Dage og endnu i Midten af det forrige Aarhundrede. Men nu har de efterhaanden tabt sig og er gaaet over i andre Former.

Forsamlinger var den fælles Benævnelse i hin Tid for Barselgilder, Bryllupper og Begravelser. Et Barselgilde holdtes altid en Søndag. Forud for dette var der altid Lørdag Eftermiddag Konebarsel, som bestod i, at Konerne fra Nabolaget var indbudte til en Kop Kaffe, hvor det forestaaende Barselgilde drøftedes og Barnets Kristentøj (Daabskjolen) toges i Øjesyn.

Hjemmedaab kendte man den Gang kun som Nøddaab, og Daabshandlingen fandt kun Sted ved en Formiddags Gudstjeneste, da den

efter gammel Skik skulde være fuldbyrdet inden Middag. Gæsterne var ogsaa bedte til om Formiddagen Klokken 9, Bestillingsfolkene, Fadderne, dem der førte Barnet og hvem der ellers havde Lyst gik saa til Kirke. Moderen plejede ogsaa den Dag at holde sin Kirkegang.

Ved Middagstide, naar Kirkefolkene vendte tilbage og Gæsterne havde indfundet sig, spiste man først til Middag og drak Kaffe. Senere begyndte Dansen. Først tog de Ældre sig en Svingom, og saa begyndte de Unge efterhaanden at løse af. Dansen varede for det meste til Morgenstunden.

Bryllupper holdtes efter Datidens Skik Fredag, Lørdag og Søndag. Otte Dage forud blev Gæsterne indbudte ved at en ung Karl, helst Brudens Broder, sendtes ud som „Bydemand" til Hest med Ridestøvler og Sporer. Ved hvert Sted han kom ind, stod han af Hesten, som en Karl stod parat til at tage sig af. Han gik højtideligt ind i Huset, hilste Goddag, og ved Døren afleverede han mundtligt sin Indbydelse, hvori han bad hele Familien, Gamle og

Unge, om at komme til Bryllupsgaarden om otte Dage Klokken ni om Formiddagen.

I Reglen blev de unge Sønner indbudte til Ridesvende og Pigerne til Brudepiger. Samtidig med at „Bydemanden" blev udsendt, begyndte ogsaa Tilstillingerne til Brylluppet. Først blev der bagt en hel Mængde Hvedekager, og enhver, som kom og afleverede „æ Fon", fik en Hvedekage med tilbage; somme Tider ogsaa en Rugkage.

„Æ Fon" bestod af alle Slags Fødevarer, baade levende og døde, og det var ikke altid Smaating. Man gav Æg, Smør, Ænder og Høns, et Lam, en Fedekalv, men især Skinker. En gammel Musiker, der havde vært med til utallige Bryllupper, fortalte, at ved et rigtig stort Bryllup havde han engang talt 28 Skinker, der var opstablede i et stort Trækar.

Efter god, gammel, kristelig Skik og Brug skulde Vielsen være fuldbyrdet før Klokken 12 om Middagen, gik det ud over den Tid, vakte det almindelig Forargelse. Derfor var Gæsterne ogsaa bedte til at komme

Klokken 9, for at Frokosten kunde spises før Kirketid. Brudetoget satte sig derpaa i Bevægelse. Foran red Ridesvendene, derefter fulgte en Vogn med Musikanterne, saa kom Brudepigerne og derefter kom Bruden i en lang Vogn med tre Sæder. I det første sad Kusken, i det andet sad Bruden alene og i det tredje to Brudesmykkere.

Derefter fulgte Brudgommen paa samme Maade, ført af to Brudgomsførere. Saa fulgte Brudeparrets Forældre og Søskende og derpaa den øvrige Bryllupsskare. Hjem fra Kirke kørte Brudeparret sammen i Brudens Vogn og Sæde. Det bageste var tomt. Brudesmykkerne tog Plads i Brudgommens Sæde med Brudgomsførerne i bageste Sæde. Saa gik det i strygende Fart hjem til Bryllupsgaarden, hvor man samledes til Festmiddagen. Derpaa var der Dans med Brudedansen, og naar saa denne Ceremoni var sket Fyldest, deltog alle.

Om Lørdagen skulde man til Middag paa Gaarden, og efter at der var spist og drukket Kaffe og Gaarsdagens Begivenheder var blevne

drøftede, fortsatte man med Dansen. Om Søndagen gik det unge Ægtepar til Kirke, fulgt af dem, der kunde overkomme at komme med. Derefter fortsattes Brylluppet, som sluttede Mandag Morgen eller Formiddag, efter som man kunde blive færdig til.

Endnu kan tilføjes, at de ankommende Gæster hver Dag blev modtagne med Musik i Gaarden, de blev „blæste ind", kaldte man det. Ligeledes blev der ogsaa spillet for dem, naar de tog bort.

Den her givne Skildring har jo nærmest taget Sigte paa de Brylluppер, der holdtes paa storeBøndergaarde, men tit gik det heller ikke saa snævert til hos den mindre velstillede Befolkning i Samfundet. Naar det var et ungt Par, som var godt lidt i Sognet, skulde „æ Fon" nok strømme saa rigelig ind, at der var nok til to Dages Bryllup, baade Fredag og Lørdag.

Begravelser.

Som Regel blev intet Lig jordet før otte Dage efter Dødsfaldet. Dagen før Begravelsen var der Kiste-

lægning, indtil den Tid havde Liget ligget paa Straa, nu blev det lagt i Kiste i Overværelse af Nabolagets Koner, hvis Mænd mødte noget senere for at drikke Kaffe og faa en lille Punch.

Ligfølget var bedt til at møde om Morgenen Kl. 9, og hvor man havde en temmelig lang Vej til Kirke endnu tilligere, da det var en ufravigelig Skik, at Begravelsesceremonierne maatte være fuldførte og Graven tilkastet før Klokken var tolv. Gik det ud over den Tid, vakte det stor Forargelse.

I Midten af sidste Aarhundrede kendte man ikke noget til at smykke Kisten med Naturkranse, men nøgen og fort førtes den til Graven; man begyndte dog saa smaat at pynte med pressede Blomster, som man kunde købe.

Efter Begravelsen fik man en solid Middagsmad, og naar Kaffen blev serveret, fik man de gamle Merskumspiber tændt og nød vel ogsaa en lille Kaffepunch, og naar den Hedengangne var en Person, Døden var kommen til som en Forløsning,

saa hændte det ikke sjældent, at man endte helt gemytlig.

Hjerting Sogn.

I Indledningen til Optegnelser over Lintrup og Hjerting Sogne er dette Sogns Grænser blevne angivne ligesom det ogsaa er nævnt, at Hjerting er Anneks til Lintrup. Derfor skal det ogsaa gentages her; men vi vil straks begynde med en Skildring af

den gamle Kirke.

Det lader sig vel vanskeligt bestemme, hvor gammel Hjerting Kirke er, men at dømme efter saavel dens Ydre som dens Indre, sammenlignet med, hvad Historien fortæller, kan dens Alder vist nok sættes til tusind Aar. At den i Nutiden er en lille og uanselig Bygning kan vel nok siges, men ikke desto mindre er den højst interessant.

Det første man lægger Mærke til, er de raa og utilhuggede Kampestene, som Murene er opførte af. Hjørnerne bestaar af tilhuggede Stene, ellers er det hele opbygget af lutter Natursten uden nogen Til-

dannelse. Paa Sydsiden ses en tilmuret Dør, hvorved man har gjort sig noget mere Umage ved at sætte nogle afbanede Stene ind som Dørpiller, hvorover der er lagt en halvrund Sten som Hvælving. Sandsynligvis har Indgangen til Kirken været her i gamle Dage.

Vestgavlen er temmelig sikkert bleven ommuret en Gang, da den er opført af store Murstene. Først er der muret et Gesims med fremspringende Stene, saa er der lavet tre Nicher i Muren, men det mærkeligste er et lille firkantet Hul i Gavlspidsen, hvor en fremspringende, sort Sten er anbragt. Hvad Meningen er med dette, er ikke saa let at forstaa.

Kirkeklokken har tidligere været ophængt i et Træstillads ved Kirkens østre Ende. For en Del Aar siden skænkede afdøde Gaardejer Thomas Lassen i Hjerting 500 Mark til Kirken til Bygning af et Klokkespir, og nu udsender den gamle Klokke derfra sine dybe Malmtoner til Hjerting Sogneboere, og den høres langt ud i de omkringliggende Sogne.

Klokken har en latinsk Indskrift, som i Oversættelse lyder saaledes:

Guds Ord er blevet Kød.
Maria Anna Nicolaus.
I det Herrens Aar 1411.
Mestre: Hans Bonstedt,
Jep Torkilsøn.

Disse to Mænds Navne er sikkert Klokkestøbernes; i den Tid var det nemlig Skik og Brug, at Klokkestøbere rejste omkring og støbte Klokken paa Landet, hvor den skulde hænges op. Maria Anna Nicolaus er Navnet paa den Kvinde, som har skænket Klokken. Det er 503 Aar, siden denne Begivenhed fandt Sted i Hjerting.

Indgangen til Kirken er paa Nordsiden gennem Vaabenhuset eller Skriftehuset, som det ogsaa kaldes. De to Navne kommer af følgende:

Det hændte undertiden, at de myndige Herremænd drog Sværdet mod hverandre i Guds Hus, og for at forebygge dette, skulde de her lægge deres Vaaben fra sig før de gik ind i Kirken. Skriftehuset — i Folkemunde „æ Skrøvthus" — har

sit Navn fra den Tid, da Folk kunde idømmes Kirkestraf, naar de havde forset sig og var blevne udelukkede af Kirken. Her maatte Vedkommende skrifte og love Bod og Bedring, før han eller hun atter af Præsten fik Lov til at gaa ind i Kirken. Det var ogsaa Skik og Brug i gamle Dage, at en Moder, naar hun efter sin første Nedkomst gik til Kirke, her i Skriftehuset blev modtaget af Præsten, som velsignede hende, før hun betraadte Kirken. Denne Skik har endnu holdt sig enkelte Steder indtil vore Dage, men ellers er den næsten ved at forsvinde.

Fra Vaabenhuset træder vi ind i den gamle Kirke, hvis Indre er lige saa fattigt og tarveligt at se til som dens Ydre; men vi vil dog alligevel underkaste den et nærmere Eftersyn.

Kirkens Skib med Koret er tilsammen kun henved 30 Alen langt og 12 Alen bredt. Da Kirken blev bygget, kendte man ikke her i vore Egne noget til Vinduer. Men højt oppe under Loftet var der et lille rundbuet Hul, hvorfra man fik Lys og Luft i Kirken. Lidt længere frem i Tiden, da man fik mere Kend-

skab til Glas, blev der i en Blyindfatning indsat et lille Vindue med Glasrude i de nævnte Lyshuller og to saadanne smaa Vinduer kan endnu ses i Hjerting Kirke i den nordre Væg. Hvor gamle disse Vinduer er, lader sig vanskeligt bestemme; men hvis det er de oprindelige, kan man vist godt sætte dem til henved 400 Aar. Men hvad der er en meget større Sjældenhed, er et lille Vindue i Koret med Hornruder i Blyindfatning. Dette er endnu ældre end de to førnævnte og yderst sjælden. Vinduet sidder i Korets nordre Væg i godt Mandshøjde omtrent midt i Muren; et Par af Hornruderne er itu, men ellers er de meget godt bevarede.

Det hele er ret ejendommeligt at se, tilmed da det sidder saa langt inde i Muren i Forhold til de andre Vinduer. Det er tilmuret udvendig fra, sikkert med det Formaal at ville bevare det for kommende Slægter. En god Tanke!

I Kirkens søndre Side er der i nyere Tid indsat tre større Jernvinduer, hvorigennem Kirken nu faar tilstrækkeligt Lys. Om nu de smaa

Vinduer i Blyindfatning endnu havde siddet her, hvilken Ejendommelighed!

Det næste, Øjet dvæler ved, er den mærkelige, lave Kordør, som kun er 3 Alen bred og i Rundbuen 3 Alen høj, medens dens Mur er to Alen tyk. Der er her noget ganske ejendommeligt, som Skriveren af dette ikke kan forklare, selv hos Trap faar man meget lidt at vide om denne ældgamle Byggestil.

Over Kordøren hænger den korsfæstede Kristus i halv Legemsstørrelse og nederst paa Korset staar 1713. Altertavlens Aarstal er 1619. Den har tidligere hørt hjemme i Hygum Kirke, men for en Del Aar siden, da denne Kirke fik en ny Altertavle, forærede man den gamle til Hjerting Kirke. Tavlen er dog alt for stor og tager sig meget uheldig ud her i den lille Kirke, tilmed da man har maattet save det øverste af Tavlen af og sømme det fast til Loftet for at faa det anbragt. Man kan ikke sige, at Tavlen er et Kunstværk og har nogen stor Værdi, hverken hvad Træskærer-Arbejdet eller de fire Malerier, der findes

paa den, angaar. I Midten ses et Billede af Nadveren, til højre staar en Kvindeskikkelse, hvorunder der er skrevet Ordet „fides", det er Troskab, til venstre er der ogsaa en Kvinde, og herunder staar der „spes", det betyder Haab. Øverst oppe er Korsfæstelsen fremstillet. „Spes" maa nærmest betragtes som et uanstændigt Billede.

Paa Alterbordet staar der to Lysestager, halvt saa store som dem i Lintrup Kirke, men ellers nøjagtig lige saadanne; hver har et lille Bronceskjold med enslydende Indskrift og siger, at de er skænkede til Kirken af Ægteparret:

S. Jacob Pedersen
og Hustru
København anno 1705.

Døbefonten fremviser ikke noget særligt, Prædikestolen er lige saadan som den i Lintrup og mange andre Steder og kan vel være henved 200 Aar gammel. Til Slutning kan endnu nævnes, at Kirkeskibets søndre Væg bærer to Madonnafigurer, udskaarne i Træ. De bærer Jesusbar-

net paa Armen; midt imellem dem staar en Biskop med Stav og Bispehue, de tre Figurer er meget gamle.

Kirkegaarden er pænt holdt i Orden; men det gamle Kampestensdige, som har været omkring den, er blevet afløst af et nyt, solidt Dige, men det passer ikke godt sammen med den gamle Kirke.

Hjerting By.

I det følgende skal der forsøges at give en lille Skildring af Hjerting By i gamle Dage og indtil Nutiden. Skønt Sognet er et af de mindste i Nordslesvig, har her dog været en ret betydelig samlet By i ældre Tider. Navnet peger jo ogsaa tilbage til Hedenold, og man mener, at Byen har sit Navn efter den hedenske Gudinde Hertha, til hvem man ofrede paa en stor Kæmpehøj syd for Byen, som kaldtes Herthashøj. Saaledes hedder det i gamle Optegnelser.

Dette ligger imidlertid saa langt tilbage, at det tilhører Sagntiden. Men ser vi saa paa den gamle Kirke, der staar som et synligt Vidnesbyrd for, at der her lar boet Mennesker

for 1000 Aar siden og formodentlig i en sluttet By omkring Kirken, saa kan vi jo ogsaa godt antage, at Navnet er opstaaet som anført. Den gamle Kirkeklokke vidner da ogsaa om Byens Alde, da der vist ikke kan være Tvivl om, at det er en Hjerting Kvinde, som har skænket Kirken denne Klokke.

Vi maa nu gøre et lille Spring frem i Tiden, hvor der med Sikkerhed kan nævnes syv Navne af Byens Mænd, de egentlige Ejere eller Gaardmænd, som ejede Jorden.

I det tidligere nævnte Skatteregister fra 1542 er der i Afdelingen for Overskat anført:

Heertinge.

Jep Terckelsen cum sotio	8	Mark	—	Skill.
Jep Clausen	6	„	—	„
Bertelt Lauersen K: T:	3	„	—	„
Niels Souerensen	6	„	8	„
Souerin Nielsen	7	„	—	„
Jens Matzen	6	„	—	„
Lauerens Lauersen	5	„	—	„

I Registret for aarlig Pengeafgift og Jagt er der anført:

Hyrtingk

Jep Terckelsen	10	Mark	—	Skill.
Seuerin Nielsen	3	„	4	„
Lauerens Lassen	1	„	7	„
Jens Matzen	1	„	—	„
Niels Seuerensen	6	„	5	„
Jep Nielsen	3	„	4	„
Samme af en Ager	1	„	—	„
Bertel Nielsen K: T:	—	„	8	„

De seks førstnævnte under aarlig Pengeafgift, svarer hver 8 Skilling for Jagt, hvorimod sidstnævnte Bertel Nelsen K: T: (kongelig Tjener) intet svarer for Jagt.

Det her anførte er nøjagtig afskrevet efter begge Skatteregistre. De nævnte syv Mænd var, som alt bemærket, Indehavere af Byjorderne og ansvarlige for den samlede Byskat, og alt andet hørte der ind under og maatte betale Skat til den Gaard, det hørte til.

Gastrupgaard.

Før har denne Gaard været en Frigaard, men nu er den bleven delt i 3 Gaarde, der ikke nyder nogen Begunstigelse i den Retning mere. Saaledes staar det optegnet

i J. Nissens Beskrivelse af Hadersleb Øster- og Vesteramt fra første Del af forrige Aarhundrede.

Paa en høj Bakke, et Stykke øst for de nuværende Gastrup-Gaarde, fortæller man, at Frigaarden har ligget. Her var der for nogle Aar siden ogsaa tydelige Spor af Bygninger, og disse er endnu synlige. Gaarden skal være bleven ødelagt af fjendtlige Soldater; hvornaar vides ikke, men Sandsynligheden taler for, at det enten har været de Kejserlige, som ødelagde Dover Kirke i Aaret 1627, eller det har været Svenskerne, Brandenborgere og Polakker, der kom her igennem Landet i Aarene 1658—60; de skændte og brændte og gjorde alt det Onde, de kunde.

Gaarden blev derefter delt i tre Dele, og da Folkene hellere vilde bo nærmere ved Byen, blev to af Gaardene byggede klods op ad hinanden der, hvor nu Hjerting Mejeri ligger. Den tredje Gaard blev bygget lidt længere mod Øst, lige paa den anden Side af Aaen (Farrisbækken).

Hvornaar de tre Gaarde blev opbyggede, kan her ikke eftervises, men det er sikkert over 200 Aar siden. Pladsen var meget uheldig valgt til dem, idet de kom til at ligge i den alleryderste Udkant af Marken imod Vest, især de to vest for Aaen, imidlertid holdt de to Gaarde sig her til 1848, da man brød dem ned og flyttede dem længere imod Øst, saa de kom til at ligge midt i Marken. Den øst for Aaen blev udflyttet i 1856 og den sydligste Gaard delt i to. Den udlagde Gaard blev opbygget i Aaret 1863, saa Gastrupgaard eller -gaarde nu er delte i fire Dele. De nuværende Ejere kan eftervise, at Gaardene har været i deres Eje flere Slægtled tilbage.

Der, hvor Frigaarden har ligget, fortæller Sagnet ogsaa, at der har ligget et Slot. I mine unge Aar talte de Gamle — og ikke mindst dem i Rødding — meget om Slottet, der havde ligget paa Gastrupgaards Mark. Noget nærmere vidste man dog ikke derom. Naturligvis har der ligget et større Beboelseshus, som med Tiden i Folkemunde er blevet til et Slot. Paa Rødding

Nørremark fandtes for henved 60 Aar siden en Stenbrolægning af en Vejs Brede, der førte i Retning af Slottet og kunde følges et langt Stykke, og man mente, at det var Resten af en Vej, der har ført til Stedet. En større Undersøgelse foretoges ikke.

Om Frigaardens eller Slottets Beboere har Sagnet ellers — som det synes — intet bevaret.

Et Stykke øst for, hvor Frigaarden har ligget, i Skellet mellem Gastrupgaards og Rødding Marker ses en mindre, rund Plads, hvorpaa der staar en gammel Eg og ligger nogle store Stene. Dette er i gamle Dage ogsaa betegnet som et Sted, hvor Slottet har ligget; mere vides ikke.

Om Frigaarden og de formentlige Slotte hører man nu ikke Tale mere, det tilhører en forlængst hensvunden Tid og dens Oplevelser og Tildragelser.

Annekshuset.

Lidt øst for Kirken ud til den ældgamle Byvej, ligger et langt, gammelt Hus med en fremspringen-

de Kanap, som man brugte det for et Par hundrede Aar siden. Her i dette Hus var der indrettet et Værelse til Præsten, som stod til hans Raadighed, naar man kom til Kirke; det skulde altid holdes i Orden og holdes varmt om Vinteren, endvidere skulde der være Staldplads til to Heste. Desuden skulde Ejeren køre tre Ægtture om Aaret, en til Ribe, en til Hadersleu og en, hvor det nu traf sig, Præsten skulde hen. For disse Ydelser var Gaarden fri for Skat, og deraf kom ogsaa Navnet Annekshuset.

Til at begynde med har det maaske været en hel god Forretning; men senere, da alle Jorderne var solgte og kun Huset var tilbage af Ejendommen, blev det en daarlig Forretning, som medførte mange Stridigheder. Dette er nu ophørt og vil med Tiden helt forsvinde. Der skal endnu bemærkes, at der har hørt lidt Krohold, Handel med Kolonialvarer, Smør, Korn og saa videre dertil, ligesom der ogsaa har været Brændevinsbrænderi. Men disse Forretninger er helt ophørte for over 50 Aar siden.

Byvejene.

At give en Beskrivelse over Veje er ingen let Sag, naar den ikke ledsages af et Kort. Her skal derfor kun fremsættes en kort Bemærkning om dette Emne. I den sydlige og østlige Udkant af Byen ses en gammel med Græs tilgroet Vej, der nu saa godt som ingen Betydning har mere. Det er den gamle Byvej, som førte længere nordpaa, og hvorved der foruden det gamle Anneksshus, har ligget flere gamle Bøndergaarde. Hvornaar denne Vej er opstaaet, kan ikke nøjagtig paavises, men den oprindelige Færdselsvej er det ikke.

Der har i gamle Dage, som det endnu lader sig paavise, været Adgang til Kirkegaarden fra Vejen mod Øst og til Kirken sydfra. Efter hvad de nuværende Forhold viser, har der været en Kirkegaardsplads øst for Kirken. Paa Sydsiden af Kirken kan den gamle Vej heller ikke have været saa indsnævret som den er nu, men den har med Tiden tabt sin Betydning, og Forholdene har ført med sig, at den Vej, som nu danner den offentlige

Færdselsaare i Byen lige Øst og Nord for Kirken, er brudt igennem. De mange andre gamle Veje, som Sognet er rig paa, vil vi lade være i Fred.

Endnu skal dog nævnes, at det Stykke Vej, som fra det gamle Hus ved Broen over Aaen gaar i snorlige Retning mod Øst hen til Vejen, der fører fra Rødding til Langetved, er anlagt i Aaret 1848, da de to Gastrupgaarde blev udflyttede. Vejen til Rødding gik den Gang fra det førnævnte gamle Hus i sydøstlig Retning og stødte op til Rødding Landevej ved den sydligst liggende Gaard af Gastrupgaarde. Resterne af denne Vej er endnu at se, ellers er den forsvunden helt tilligemed en Fodsti.

Det først omtalte Vejstykke kaldtes endnu for en Del Aar tilbage „den ny Vej", en Betegnelse som ikke høres mere; Vejen er jo heller ikke ny mere.

Da Vejen fra Hjerting efter Lintrup i sin Tid blev grundforbedret, blev den første Kilometer ud fra Hjerting By samtidig liget, Vejen førte i gamle Dage længere mod

Nord, hvor den gjorde nogle fortvivlede Krumspring.

Efter Udskiftningen.

Før 1770 blev enhver Byes Jorder dreven i Fællesskab, og man havde den Gang kun ganske enkelte Selvejere. Da Fællesskabet blev ophævet, og Bønderne selv kom til at eje Jord, medførte det straks for de fleste Byers Vedkommende store Forandringer. Dette synes dog ikstraks at have været Tilfældet for Hjerting Byes Vedkommende. Som Bevis herfor kan anføres, at ved forrige Aarhundredes Begyndelse havde Hjerting 22 Gaarde, 4 Landbolsteder og 16 Indesidderpladser, som alle laa i Byen. Dette vidner om, at man ikke straks har begyndt her med at flytte Gaardene ud af Byen; men omkring ved Midten af forrige Aarhundrede begyndte man ret stærkt med det, og de fem gamle Gaarde, der laa ved Byvejen, maatte forsvinde. De ligger nu syd og vest for Byen. Andre Gaarde fulgte snart efter, og det tyndede svært ud i Byen; men endnu kan man dog sige, at

omkring den gamle Kirke er der en samlet By, som langs den bugtede Vej tager sig ret venligt ud. Der skal endnu tilføjes, at i Aaret 1830 var hele Sognets Indbyggerantal kun 251 Personer, i 1864 var der 487, nu i Aaret 1914 er Indbyggerantallet kun 417 Personer. Aarsagen til denne betydelige Nedgang er Udvandringen, som skete efter Aaret 1864; den kan vel næppe søges i andet.

Møgelmose.

Den sydlige Del af Hjerting Sogn dannes af Møgelmose, som gaar lige ud til Sognets Sydgrænse. Stedets Navn er ikke frit for at være lidt gaadefuldt, navnlig af den Grund, at her ikke er og heller ikke kan ses, at der har været nogen stor, sammenhængende Mose; kun ses hist og her nogle smaa Pletter Mosejord, hvor man har strøget nogle Tørv („Klyn").

Efter den mundtlige Overlevering fortælles, at Bønderne i Hjerting By under den store Kvægpesttid i Aaret 1745 førte deres døde Kreaturer ned i Møgelmosen, hvor de blev begra-

vede rundt i de forskellige Mosehuller.

En gammel Mand henved 80 Aar har fortalt mig, at han har været med til at stryge Torv i en af disse Huller, og ved denne Lejlighed er han stødt paa store Knogler og Kvægtænder. Han betegnede Stedet nærmere.

Denne Kvægsygdom, som varede i flere Aar, skal have været meget slem i Egnen paa begge Sider af Kongeaaen og skal have anrettet stor Skade i Kreaturbesætningerne.

Paa den søndre Bakkekam ses en flad Høj, som kaldes „Vejrmøllehøj". Her har ogsaa staaet en Vejrmølle. Derom kan man læse i gamle Optegnelser; men det er dog saa længe siden, at de nu levende ældste Folk i Møgelmose ikke har hørt deres Forældre eller Bedsteforældre omtale denne Mølle. Der fortælles ogsaa, at der en Gang har eksisteret en Møgelmosegaard; men man strides om, hvor den har ligget, og hvor Stamparcellen er bleven af.

Paa Bakkeskraaningen ved Vejrmøllehøj ligger et gammelt faldefærdigt Hus, som skal være langt over

100 Aar gammelt og det første, som er bygget i Møgelmose. Husets Sydside er gravet ind i Bakken, saa Vinduerne ligger i lige Højde med Jordoverfladen. Indefra kan man se helt op ad Bakkekammen.

Som Husets første Beboer nævnes en Mand, der hed Knud. Han var Smed og kaldtes altid for „æ stoe Smej". Han var bundfattig; som Smedje havde han en Jord- og Lynghytte, og Værktøjet var derefter. Bønderne fra Hjerting plejede derfor at tage en Mellemmad med, naar de skulde til Smeds i Møgelmose, for det tog altid lang Tid, før man blev færdig der.

En Dag skulde en Bonde sammen med Smeden ind i Huset for at spise Mellemmad. Bonden satte sig ned og begyndte at pakke sit velbelagte Smørrebrød ud. Smeden langede op paa en Hylde og tog et Rugbrød ned, hvoraf han skar sig en forsvarlig Skive. Derefter tog han en Krukke ned, som indeholdt kogte Kartofler. skar nogle Skiver paa sit Brød og fortærede samme med lidt Salt strøet paa. Da Manden kom hjem, fortalte han Konen dette og

tilføjede, at hun næste Gang, han skulde til Smeds, skulde give ham en dobbelt saa stor Mellemmad med, thi det kunde han ikke se paa tiere.

„Æ Møvlmos Dogter".

Knud Smed havde en Datter. Hun blev gift med en Ungkarl fra Rødding, som hed Kresten Kov. Da Knud døde, prøvede Kresten Smed, som han den Gang allerede kaldtes, at fortsætte Svigerfaderens Haandværk. Det vilde ikke gaa; men saa slog han sig paa noget højere, som gik bedre, han optraadte som „klog Mand".

Familien, han stammede fra, var bekendt for at kunne mere end sit Fadervor, og da Kresten nu ogsaa mente, at han var i Besiddelse af Evner til at kunne helbrede sine syge Medmennesker, optraadte han nu som den kloge Mand, der kunde helbrede alt.

I sin Praksis brugte han hverken Salve eller Medicin; men det hele forløb ganske stilfærdigt. Mod Tandpine skrev han nogle Hieroglyfer op paa en lille Seddel, denne blev bunden fast i Haaret og skulde

helst blive siddende der, til den selv faldt af, dog mindst i tre Uger. Til den Tid skulde Tandpinen saa nok være forbi.

Hvem der led af Gigt, Bylder eller lignende, tog han altid med ind i Køkkenet, enten det var hos ham selv eller i Patientens Hus. Den Gang havde man jo omtrent i hvert gammelt Hus en aaben Skorsten, og her foretoges Kuren. Først blev den Syge gnedet paa de syge Steder, alt imens han mumlede sit Abrakadabra og lignende; derefter gik han nogle Gange rundt om Patienten og skar nogle Grimasser; saa sprang han hen til Skorstenen, vrængede med Ansigtet ganske rædsomt, rakte Armene i Vejret, og idet han saa op i Skorstenen, udstødte han nogle vældige Brøl. Efter saadan en Tur saa han noget medtaget ud; men han erklærede, at Sygdommen nok skulde forsvinde.

Var Sygdommen mere indvendig, foretoges Kuren paa Kirkegaarden og kun en Torsdag Aften ved Midnatstide.

Vedkommende Kvinde eller Mand, maatte klæde sig helt nøgen af, og

efter at en hel Del Ceremonier var foretagne, kunde den Syge atter tage Tøjet paa og skulde nu tage en lille Pose fyldt med Jord med hjem fra Kirkegaarden, som Vedkommende skulde lægge under Hovedpuden, indtil han var rask, og derpaa bringe den tilbage til Kirkegaarden, hvorden var taget fra.

„Æ Møvlmos Dogter", som han altid blev kaldt i sin Fødeby, er død for 40 Aar siden og alle hans gode Raad med, da ingen har optaget hans Praksis efter ham.

For en Menneskealder siden var Møgelmose en Plet, som ikke nød megen Anseelse. Der var den Gang kun to Heste i hele denne Egn. De andre Beboere drev deres magre Jorder med Stude eller Køer. Nu ligger her 16 Ejendomme, som alle har Jordtilliggende og i alt 20 Heste.

Gaar man nu med den for henved otte Aar siden ny anlagte Vej igennem Møgelmose, bliver de Folk, der har kendt Stedet tidligere, forbavsede over at se de Fremskridt, her er gjort paa Landvæsenets Omraade. Der er Jord nok, og hvis det næste Slægtled faar Lov til at udvikle sig

lige saa stærkt som det sidste, vil Møgelmose i Indbyggerantal og Kreaturhold være dobbelt saa stor som nu.

Den før omtalte Hertashøj ligger i Skellet mellem Møgelmose og Hjerting Bymark; den kaldes af Beboerne aldrig for Hertashøj, men de siger altid Staghøj (Staaghøj). Dette Navn skal være opstaaet paa følgende Maade:

For 50 Aar siden havde man endnu den Skik at plante et højt, ungt og slankt Bøgetræ til Pinsefesten. Det maatte ikke gerne være under 20 Alen højt. Man kaldte det „æ Pinsmaj". Det var den sidste Levning af den gamle Skik at ride Sommer i By, hvortil man plantede det saakaldte Majtræ.

Træet hentedes hjem Pinselørdag Nat, og Pinsemorgen stod det opstillet paa sin Plads. Anden Pinsedag om Eftermiddagen, efter at man havde endt Gudstjenesten, samledes saa Byens Ungdom her og slog Kreds om Træet, Piger og Karle, og medens Spillemændene, en med Violin og en med Klarinet, spillede, dansede Ungdommen rundt om

Træet. Saa kom der tre unge Piger, hvoraf den ene bar en Krans under Forklædet, som blev sat paa en af de unge Karles Hoved. De tre Piger stillede sig derefter atter ind i Kæden. Karlen lagde derpaa Kransen om Halsen paa den Pige, han syntes om, og hun var derpaa dette Aars Majdronning. Saa dansede han med hende og hele Selskabet rundt om Træet til Tonerne af Violin og Klarinet.

Som Tilskuere mødte en stor Del af Byens ældre Folk og saa Børnene. Om Aftenen var der „Legs", hvori ogsaa unge Ægtefolk deltog.

I Møgelmose vilde man ogsaa gerne have en „Pinsmaj", men da der næppe fandtes en Busk og langt mindre et Træ, maatte man opgive dette Ønske, da det blev alt for stor en Luksus at købe en „Pinsmaj".

Men engang fandt en snild Mand paa Raad; han kom i Besiddelse af en 18 Alen lang Lægte, hvorpaa han bandt nogle Ris i den ene Ende, og saa rejste han Pælen paa Hertashøj Pinselørdag Nat. Pinsemorgen, da Møgelmosebeboerne kom ud af Husene, saa de til deres store For-

undring, at der stod en „Pinsmaj" paa den gamle Kæmpehøj, vel var den ikke helt ægte, men man var dog glad og fornøjet derved.

De paabundne Kviste fløj snart bort, men den lange Stage fik Lov til at blive staaende, saa længe den kunde, og siden fik Hertashøj Navnet Staghøj.

Nu kan den ærede Læser tro, hvad han vil heraf; men sandt er det alligevel.

I Mosetiden.

Vest for Hjerting ligger Byens Mose; den har for Aar tilbage været meget stor og ikke mindre dyb. Somme Steder kunde man ikke naa til Bunds i Tørvejorden; men Mosen kunde ogsaa forsørge hele Sognet med Tørv, baade gravede og strøgne. Nu er Mosen svunden stærkt ind. Aar for Aar plukker man et Stykke fra den, og hvor der før gravedes Tørv, skærer nu Ploven sin Fure i Muldjord. Den fordums store Mose svinder langsomt, men sikkert bort.

Den meste Tid af Aaret laa den store Mose tung og ensom hen, og de faa Huse, som laa omkring den,

saa næsten ud til at være betænkelige ved denne Ensomhed; men naar saa Mosetiden begyndte, var det, som om Mosen vaagnede af sin lange Dvale, og alt blev Liv dernede.

De første, der mødte frem dernede, var de gamle professionelle Klynstrygere, der hvert Aar strøg saa mange Tusinder for den Mand og saa mange Tusinder for den anden. Det var for dem den bedste Tid af Aaret, hvor de tjente en Masse Penge.

Naar saa de første Lægninger var tørrede saa meget, at de kunde ringles, kom deres Koner og Børn og besørgede dette Arbejde. Derefter kom Bøndernes Karle og enkelte Bønder selv derned for at stryge Tørv, og deres Piger ringlede dem, naar de var tørre. Saa kom ogsaa Daglejerne og Haandværkerne med deres Familier for at stryge til Husbehov. Hele Mosen blev levende, Smaa og Store, Unge og Gamle, Kvinder og Mænd var i Mosen paa denne Tid. Imidlertid begyndte man Hjemkørslen af de førststrøgne Tørv for at faa Plads til et nyt Lag.

Naar man spiste Mellemmad, samledes man ofte i Klynger, hvor

det gik ret fornøjeligt til. Saa skete det somme Tider, at der blev holdt en større Forsamling i Mosen. Der var i sin Tid en Skomager ved Navn Dynas. Han havde et særligt Greb paa at faa en saadan Mosefest i Gang, hvorved man slog lidt til Skaglerne. Det skete særlig naar der kom et nyt Medlem til Mosen. Vedkommende maatte da give noget ud.

Snart var Kaffen færdig, og den nødvendige Brændevin hentedes i Kroen. Dynas var en stor Elsker af en Kaffepunch, og de gamle Klynstrygere sagde i Almindelighed heller ikke Nej til en lille Sort.

Kvinder og Børn fik rigeligt med Kaffe og Kage, og naar Mændene saa ved en lille Sort fik Damp paa Mosepiben, saa var Stemningen oppe. Erindringen om saadan en glad Eftermiddag levede man længe paa, ja, denne gav sig endog Udslag i en Vise, man digtede herom, hvoraf kun tre Vers er bevarede. De hedder:

O, Hjerting Mose, nu jeg vil
Dig gøre Ære, hør nu til,
Hvad jeg udsige vil i Dag,
Det hører Du med Velbehag.

At Tørven sættes vel i Hus,
Derpaa vi drikker os en Rus.
Og naar saa tømt vi har vort Krus,
Vi vandrer glade til vort Hus.

Og naar til næste Foraar vi naa,
Og Rugen atter i Blomstring staa,
Da alle vi hen til Mosen gaa
Og stryge Tørv baade Store og Smaa.

I gamle Dage havde enhver By sine Originaler; men de er saa godt som forsvundne og gaaet af Mode. Hjerting havde selvfølgelig ogsaa sine Originaler og her skal omtales et Par af dem.

„Æ gammel Klinker."

For mange Aar siden boede i Hjerting en gammel Nordmand, som hed Falmer. Han ernærede sig ved at gaa rundt og klinke Folks ituslaaede Fade og Talerkener samt at lodde Kedler og især den kære Kaffekedel.

Med et stort Lædertornister paa Ryggen, hvorfra et stort Loddebolt stak frem, og med høj Hat paa — en af disse gammeldags, der rejste Børster for Vinden, — vandrede den gamle Mand fra Sted til Sted, klinkede og loddede og forsøgte sig ogsaa

som Urmager. Det voldte ham dog meget Bryderi. Naar han havde gjort saadant et gammelt Sejerværk rent og havde hængt det op paa Væggen, gav han Pendulet et forsvarligt Dask og erklærede saa, at nu skulde det nok gaa; men han skyndte sig altid at komme bort, fordi han nok vidste, at denne Forsikring ikke altid var rigtig at stole paa.

Engang havde han en Oplevelse.

Han havde været i Rødding for at gøre nogle Indkøb. Paa Vejen hjem gik han ad en Fodsti over Markerne. Paa denne Sti spøgte det, og Spøgelset kaldte man „Kirkeskovens lille Fanden". Til Folk fortalte Falmer følgende i sit syngende norske Maal:

Jeg kom en Aftenstund gaaende fra Rødding, hvor jeg havde købt Kaffe, Sukker, Cikorie og Brændevin. Saa møder jeg paa Stien en lille Mand i graat Tøj. Jeg hilser Godaften, og han siger saa: „Nu har jeg gaaet her i hundrede Aar, og aldrig har noget Menneske hilst Godaften til mig." Saa tog han mig om Livet og smed mig saa højt op i Luften, at jeg kunde se Stjernerne, og derpaa faldt jeg lige paa Hovedet ned i en

Høstak. Men da jeg vaagnede, var min Proviant forsvunden. Kun min gamle Hat laa hos mig.

Sagen var, at gamle Falmer havde været beruset og havde lagt sig til at sove i en Høstak, og imens han sov, stjal en anden Varerne.

Det var ingen Hemmelighed, at han havde sin Ligkiste staaende hjemme, og at han om Sommeren tog sin Middagssøvn deri, var ogsaa almindelig bekendt. Den første Ligkiste raadnede imidlertid op for ham, saa han maatte anskaffe sig en ny. I denne blev han saa begravet for henved 50 Aar siden. Det gamle Hus, hvori han boede, kan man endnu se i Hjerting By, pænt vedligeholdt.

Stodderkongen.

I gamle Dage havde enhver By sin Stodderkonge. Han var Byens Politi og skulde sørge for, at Ordenen opretholdtes. Navnlig skulde han passe paa at holde alle Landevejsriddere borte; men dette var nu ikke altid saa let en Sag.

Om Byens sidste Stodderkonge er kun dette fortalt, at han før sin Død havde bestemt, at alle de, som havde

fulgt ham til Graven, skulde have Risengrød og Berrefisk til Middag, et Ønske, som skal være bleven opfyldt. Det skal være henimod 100 Aar siden, at denne Personlighed døde, og Hjertingboerne har siden ladet Tronen staa ledig.

Den gamle Skole.

Ved Siden af den nuværende Skole, der blev bygget i Aaret 1871, ligger et gammelt straatækt Hus, der benyttes som Udhus til Skolen. Dette gamle Hus var Byens tidligere Skole og sikkert over 190 Aar gammelt. Det har været nogle Fag længere, hvor Læreren eller Skolemesteren, som man sagde i gamle Dage, havde sin Bolig. Midt i Huset var Skolestuen, og i den anden Ende var der Staldplads til Lærerens to Køer.

Den sidste Lærer i den Skole var gamle Boisen. Han var født i Gabøl den 9. August 1797 og var Lærer i Hjerting i henved 50 Aar. Her tog han sin Afsked, da den ny Skole blev bygget. At Boisen var en Mand af den gamle Skole, figer sig selv. Man har endnu flere Tale-

maader om ham i Minde. Naar Børnene ærgrede ham, sagde han: „Jeg tramperere jer, ja jeg skal", og saa vankede der en Omgang Kløe.

Da han var bleven pensioneret, købte han et Hus i Hjerting, hvor der var Land til en Ko; men Dyret voldte ham Bryderi, hvorfor gamle Boisen ofte sagde: „Hvor de dog er lykkelige, som ingen Ko har."

Boisen var gift med Enken efter sin Forgænger i Embedet. Efter Datidens Skik og Brug maatte han gifte sig med hende for at faa Embedet.

Lærer Boisen døde i Hjerting den 3. August 1886 og er stedt til Hvile paa den derværende Kirkegaard. Hans Hustru, Nicoline Boisen, født Munk, var født den 28. November 1791 i Frederiks Sogn paa Alheden, hvor hendes Fader, Hans Munk, var Præst i 16 Aar. Derefter blev han i Aaret 1796 kaldet til Præst i Hygum Menighed og den 15. April 1805 traadte han tilbage med en aarlig Pension af 400 Rigsbankdaler (800 danske Kroner).

Efter den mundtlige Overlevering nedstammede Nicoline Munk fra en

dansk Adelsslægt. Hendes Dannelse og Kundskaber og de værdifulde Ting, hun ejede, tydede derpaa. Som ung Pige tjente hun i Rødding Præstegaard hos Amtsprovst Høxbro, hvor hun blev kendt og forlovet med sin første Mand. Hun døde i Hjerting den 24. Juli 1870 og blev begravet paa den derværende Kirkegaard.

„Æ Tollegaard".

Af de før nævnte Gaarde, som for henved 50 Aar siden fra Hjerting By blev flyttede ud i Marken, var der een, som kaldtes „Æ Tollegaard". Den laa i den søndre Udkant af Byen ved Vejen, som fører sydpaa. Den daværende Ejer hed Jens Andersen Dons, som var født i Vester Gjesten 1795 og død i Hjerting den 29. September 1858.

Om Toldergaardens Navn kan der oplyses, at der sikkert har været Toldsted i Gaarden, og at Navnet hidrører derfra.

For den nulevende Slægt vil dette være noget uforstaaeligt, og derfor skal der oplyses, at Toldgrænsen — æ Lin, som den kaldtes — ikke

blot var ved Kongeaaen, men ogsaa flere Steder inde i Landet.

Paa Grund af de mange Toldafgifter florerede Smugleriet i høj Grad. Kreaturer og Heste var jo ikke saa let at smugle igennem; men de mange Kræmmere, som den Gang drev Handel i Nørrejylland med al Slags Manufaktur og lignende, drev stadig Smugleri. Gik det godt, tjente Vedkommende sig en god Skilling, gik det galt, maatte Vedkommende ikke alene af med Kræmmerposen og dens Indhold, men fik ogsaa paalagt store Bøder og Fængselsstraffe. Enkelte Kræmmere har oven i Købet maatte vandre i Tugthuset for deres Brøde; men saadanne har ogsaa drevet Smugleriet i stor Stil og var grebne flere Gange.

Jens Andersen Dons tjente i flere Aar som Toldkarl ved Toldstedet i Gastrupgaard og kaldtes den Gang altid Jens Tolder. Senere, da han købte Gaarden, fulgte dette Navn med, og det blev til „Jens aa æ Tollegaard".

Den udflyttede Gaard ligger et lille Stykke syd for Mejeriet; den har i sin Tid været fælles Fattiggaard

for Hjerting og Skrave Sogne. Men efter at dette Fællesskab er ophævet, er den nu en almindelig Bondegaard igen.

Toldergaarden i Hjerting har sin egen lille Historie, den laa tidligere inde i Hjerting By, paa det Sted, hvor Kirstine Wind indtil for faa Aar siden havde sin Købmandshandel i det lille hyggelige Hus, hvor hun, højt oppe i Aarene, lukkede sine Øjne. Huset er bygget for ca. 50 Aar siden, efter at Toldergaarden i Forvejen var flyttet ud paa Marken, tæt ved det Sted, hvor Mejeriet nu ligger.

Navnet Toldergaarden fik den efter Ejeren Jens Andersen Dons, der fødtes den 15. Marts 1789 i Vester Gjesten, hans Fader var Gaardejer Anders Oluffen, hans Moder Kiersten Jensdatter fra Dons Dette Bynavn fik han som Stamnavn. Han lærte Mølleriet paa Vejen store Mølle og var Svend der i 6 Aar, saa skulde han have overtaget den som sin Ejendom, men den danske Statsbankerot i 1814 berøvede ham alt, hvad han ejede, idet Papirspengene sank til en Tiendedel af

Værdien. Den Gang kaldte man det dog nok ikke Valuta, men havde Ordsproget: „Min ældste Broder fik Fødegaarden, og jeg fik som Arvepart en „Sølklok" (et Sølvur). Jens Dons var imidlertid en meget kraftig og dygtig ung Mand og fik Ansættelse ved Toldvæsenet i Foldingbro, først som Karl, derefter som Toldrytter, det vil sige ridende Grænsevogter; thi i de Dage smugledes der af „Hjertens Lyst og alle Kræfter" fra Kongeriget ind i det Slesvigske. Det var særlig Studedriverne, der var ret nogle fæle Smuglere, kunde de komme afsted dermed drev de Studedrifterne gennem Kongeaaen og videre sydpaa i Stedet for over Broen ved Foldingbro, hvor Tolderen tog saa og saa meget for hvert „Studehøved".

Jens Toldrytter havde det Held 3 Gange at fange store Drifter Stude, der var drevet igennem Aaen. De 2 Gange klarede han Sagen med „gode Ord" og en tung Knippel, som knækkede en Arm paa en Smugler. Den 3. Gang maatte han ogsaa skyde med Pistolen, før Studedriverne

faldt til Føje og vendte Driften efter Foldingbro.

Denne 3. Drift var meget stor, den kom over Aaen omme ved Søbækled. Smuglerne trak den første Stud ud i Aaen ved selv at gaa foran og saa fulgte alle de andre villigt efter. Driften var kommen ned gennem Estrup Skov og ligget et Døgn over, og det fik Jens Tolder at vide, og saa var han jo parat.

Det gav mange Penge at fange disse Studedrifter, for sin Part af Belønningn købte han Gaarden i Hjerting og derved fik den Navnet Toldergaarden, for til sin Dødsdag hed Jens Dons altid Jens Tolder, til Minde om de bevægede Aar ved Aaen.

Han var en god og hjælpsom Mand, der altid hjalp Fattigfolk; han døde den 28. September 1858, og hans Gravminde ses endnu paa Hjerting Kirkegaard. Hans Kone, Johanne Katrine Petersdatter Kilschau, var fra Lintrup og overlevede ham til 28. September 1874. Hun var en brav og retlinjet Kvinde. Deres Børn er nu alle døde, men talrige Børnebørn findes endnu

rundt i Danmark, mange i gode Stillinger, hos nogle af Børnebørnene er igen store Børneflokke.

Som en lille Prøve paa, hvad der kan gøres for at faa Rede paa Slægter, kan nævnes, at Faderen til Jens Dons hed Anders Oluffen, født i Vester Gjesten 13. Oktober 1737. Hans Fader igen var Ole Andersen, Gaardejer i V. Gjesten, født ca. 1703. Ole Andersens Kone hed Kiersten Nielsdatter og var fra Refsing; de blev gift 7. August 1736.

Hans Fader igen var Sognefoged Anders Andersen, Fæstebonde i Vester Gjesten. Gaarden var paa 5 Tønder og 3 Skæpper Hartkorn. Han døde den 3. December 1733 i sit 64. Aar. Hans første Kone var Elisabeth Olesdatter, der er Moder til hans 5 Børn.

Om hans Forældre er meget bestemte Fortællinger dog uden Fødselsdage og Aarstal; men Slægten kan saaledes føre sin Historie tilbage til før Aaret 1500, idet Slægt har fortalt til næste Slægtled om dem, der var forud.

Mølvejgaard.

Denne Gaard er sammenstykket af opkøbte Jorder og oprettet i Udstykningstiden fra 1770—1790. Den ligger sydvest for Hjerting ved den saakaldte Møllevej, der fører ned til Skærbæk Mølle. Af de oprindelige Bygninger er der intet tilbage. Det hele er fornyet, og Navnet hidrører fra Vejen, den ligger ved.

Gaardens forhenværende, mangeaarige Ejer, Chr. Peter Møller, var født i Skærbæk Mølle den 19. September 1813; han blev henved 90 Aar gammel og døde hos en af sine Sønner, der ejede en Gaard i Vamdrup-Egnen. Peter Møllers Fader, der hed Peter Thygesen Møller, var født paa Rødding gaards Mølle i Aaret 1776. I Tiden fra 1808—1838 var han Forpagter af Skærbæk Mølle og fra 1838—1854 Gaardejer i Tornum. I Aaret 1861 døde han paa Mølvejgaard og blev begravet paa Hjerting Kirkegaard.

I den østlige Udkant af Hjerting Bymark, ved Skellet imellem Langetved og Hjerting, ligger der en enlig Bondegaard ved Navn

Elmegaard.

Denne Gaard er ligeledes, ligesom fornævnte, sammenstykket og oprettet af Jorder fra Udstykningstiden. Af Gaardens oprindelige Bygninger er der kun Rester tilbage, det hele er ombygget, og hvor før den beskedne Udflyttergaard laa, ser man nu en veldreven Bondegaard med Plantage, for 30 Aar siden voksede her næppe et Træ ved Gaarden.

Dens nuværende Ejers Slægt er fra Hjerting og meget gammel. Hans Farfader var født 1799 og har i sin Tid været Sognefoged i Hjerting. Han døde i Aaret 1850. Den gamle Vej, som fører fra Hjerting ud til Gaarden, har oprindelig gaaet direkte til Langetved; men efter Gaardens Opførelse er dette Stykke Vej bleven nedlagt, og i Steden for blev der en ny anlagt ud til Vejen, der løber syd for Gaarden til Langetved. Beboerne i Langetved kaldte den gamle Vej for „Langvej", og dette Navn kom af, at man syntes, der var for langt at køre til Skærbæk Mølle ad den Vej med deres Korn; men ifølge Mølletvangen maatte man finde sig deri.

Ved Udskiftningen af Jorden skete der gennemgribende Forandringer, Mølletvangen blev ophævet, man fik mere Frihed, gamle Veje forsvandt, og nye anlagdes; en ny Opgangstid blomstrede frem.

Med Hensyn til Sammenkomster ved Gilderne i gamle Dage, passer den Skildring, som er givet af disse i Lintrup Sogn, ogsaa for Hjerting Sogns Vedkommende, da der ikke var nogen væsentlig Forskel.

Slutning.

Optegnelserne for Lintrup og Hjerting Sogne slutter hermed, idet jeg fremsender en Tak og Hilsen til de to Sognes Beboere for den Venlighed og Gæstfrihed, der mødte mig overalt paa mine mange Fodture igennem Sognene, hvor man gerne fortalte mig om hensvundne Tider.